

Leon BANACHOWICZ

Kielce, Radom, Auschwitz nr 62335,
Gross-Rosen nr 8655, Sachsenhausen
-Falkensee nr 63733

Leon Banachowicz urodził się 17 września 1906 roku w Raszkowie. Po ukończeniu Seminarium Nauczycielskiego w Krotoszynie od 1926 roku rozpoczyna działalność pedagogiczną. Był kierownikiem szkoły w Janisławicach, a od sierpnia 1933 roku do grudnia 1939 roku zostaje kierownikiem szkoły w Konradowie.

Dnia 1 września 1939 roku wraz z 93 pułkiem piechoty przebywa szlak wojenny przez Radom, Kozienice, Maciejowice, Ryki, Kock, Lubartów, Rejowiec, Chełm. 13 września wzięty do niewoli, z której udaje mu się zbiec 7 października 1939 roku i powraca do Konradowa. W styczniu 1940 roku władze ekupacyjne wysiedlają go z całą rodziną do Generalnej Gubernii. Zamieszkał w Kielcach i tu związał się z ruchem oporu.

Dnia 13 kwietnia 1942 roku Gestapo aresztuje go w mieszkaniu i umieszcza w więzieniu przy ulicy Zamkowej w Kielcach. Śledztwo-badania i przesłuchiwanie trwają do 10 czerwca, poczem przewieziony zostaje do dyspozycji Gestapo w Radomiu. Uwięziony przy ulicy Malczewskiego pozostaje tam do 31 sierpnia i w dniu 1 września 1942 roku przywieziono go do Auschwitz. Został więźniem nr 62335 na okres siedmiu miesięcy, gdyż 14 marca 1943 roku transportowano go do Gross-Rosen. Jest teraz więźniem numer 8655. Pracuje przy robotach ziemnych. Wykopy pod kanalizację między blokami esmasekimi, oraz budowa placu sportowego polegająca na urobku skalnym i ziemi ze zbocza góry i przewożeniu na drugą stronę wytyczonego planu dla wyrównania poziomu. Wszystkie biegiem. Przy tej pracy zostaje dotkliwie pobity trzonkiem od łopaty, innym razem blokowemu zasakował mu twarz, a gdy już upadł był kopany i deptany butami. Praktycznie nie był zdolny do tej wyczerpującej pracy i być może dlatego 20 kwietnia 1943 roku został wyznaczony do transportu skierowanego do Sachsenhausen. Teraz zostaje więźniem numer 63733 i przydzielony do pracy w komando Falkensee doczekał wolności w dniu 24 kwietnia 1945 roku oswobodzony przez Armię Radziecką i Wojsko Polskie.

Gdy w 1945 roku powrócił do kraju zamieszkał w Ostrowiu Wielkopolskim. Wierny swojemu zawodowi nauczyciela pracował w szkolnictwie do przejścia na emeryturę, przez wiele lat na stanowisku

wicedyrektora Zasadniczej Szkoły Zawodowej.

Od pierwszych lat wolności czynny w życiu polityczno-społecznym. Pełnił wiele odpowiedzialnych funkcji w komisjach, władzach oświatowych, samorządzie mieszkańców. Przez wiele lat był prezesem Związku Nauczycielstwa Polskiego. Angażował się w pracach organizacyjnych oświaty poza szkolnej.

Już w sierpniu 1945 roku zostaje działaczem Polskiego Związku b. Więźniów Politycznych, a od zjednoczenia Związku Bojowników o Wolność i Demokrację pełni wiele funkcji z wyboru: skarbnika, sekretarza, członka komisji rewizyjnej i wiceprezesa Koła ZBoWiD. Był członkiem Komisji Środowiskowej b. Więźniów Obozów Koncentracyjnych.

Jego działalność niepodległościowa, praca zawodowa i aktywność społeczna została uhonorowana: Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Srebrnym Krzyżem Zasługi, Medalem za udział w wojnie obronnej 1939 roku, Medalem Zwycięstwa i Wolności, Odznaką Grundwaldu, Medalem X-lecia Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Złotą Odznaką Związku Nauczycielstwa Polskiego, Złotą i Srebrną Odznaką Mistrza IR, oraz Medalem Za Zasługi Dla Ziemi Ostrowskiej.

Zmarł 12 maja 1982 roku w Ostrowiu Wlkp. Numer archiwum Gross-Rosen 5.13.59.

Bogdan BANASZEWSKI
w obozie Władysław Stawowy
Warszawa-Pawiak, Gross-Rosen
nr 12179 - Brieg, Pampitz,
Flossenbürg Nr 85876 - Hers-
bruck, Dachau nr 152366

Bogdan Banaszewski urodził się 24 marca 1909 roku w Lidzie. Po ukończeniu Państwowej Szkoły Morskiej w 1934 roku otrzymał dyplom oficera marynarki handlowej. Pływał 2 lata na statkach handlowych. Po strajku marynarki handlowej w 1936 roku wystąpił z marynarki i rozpoczął studia na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej. Uzyskuje 1/2 dyplomu. Dalsze studia przerwała wojna we wrześniu 1939 roku. Ochotniczo zgłosił się do gen. Thomme, na czele plutonu z Armią Łódź przybył do Warszawy. Wcielony do plutonu zaporowego gen. Czumy - który miał za zadanie minowanie przedpola Warszawy, brał udział w odparciu ataku czołgów na Woli, z których 7 zostało zniszczonych. Został ranny.

W pierwszym roku okupacji w szeregach Związku Walki Zbrojnej Armii Krajowej ukończył konspiracyjną podchorążówkę uzyskując stopień podporucznika. Był instruktorem walk ulicznych w zgrupowaniu "Wachlarza". W 1942 roku został przydzielony do oddziałów specjalnych KEDYW-u w rejonie Śródmieścia. Brał udział w akcjach specjalnych, za które awansowano go do stopnia porucznika.

W listopadzie 1943 roku na skutek "wajpy" zostaje aresztowany na tajnym punkcie Szkoły Podchorążych Armii Krajowej na Fortach Mokotowskich. Aresztowano go pod nazwiskiem Władysław Stawowy. Ciężkie śledztwo w Gestapo w Al. Szucha ciągnęło się do 30 lipca 1944 roku. Po przewiezieniu na Pawiak został dołączony do transportu ewakuacyjnego skierowanego do Gross-Rosen. W obozie otrzymał nr 12179. Wkrótce przetransportowano go na komando Brieg-Pampitz. Podczas ewakuacji z Gross-Rosen został skierowany do Flossenburga na komando Hersbruck. Tam otrzymał nr 85876. Jako ciężko chory na tyfus plamisty, był przeznaczony do spalenia w krematorium. Uratowali go przyjaciele wyciągając ze stosu ciało i przy pomocy lekarzy obozowych ocalili mu życie. 9 kwietnia 1945 r. miał miejsce następny transport do Dachau, gdzie otrzymał nr 152366. Pod opieką więźniów na

bloku księży doczekał wolności 29 kwietnia 1945 roku. Wspomina o nim Mieczysław Mołdawa w książce Gross-Rosen obóz koncentracyjny na Śląsku. Wyd. Polonia 1967 r. Leczony początkowo w szpitalu wojskowym VIII Armii USA przez pewien czas był tłumaczem Komitetu Polskiego.

Po powrocie do Warszawy przeszedł wiele poważnych operacji. W roku 1957 uzyskał dyplom inżyniera architekta na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej i tytuł magisterski. Pracował w biurach projektowych i w Biurze Projektowania "BAK". Do ostatnich dni życia pozostawał na stanowisku głównego projektanta. Pasjonował się architekturą, plastyką, fotografią, które to pasje znalazły swoje odbicie w jego licznych wystawach. Był uczestnikiem konkursów, a wśród nich konkursu na pomnik bohatera narodowego Urugwaju - don Jose Batly Ordoneza, za który uzyskał nagrodę I stopnia. Jego prace były ekspozowane na wystawach w Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie, Muzeum Lotników w Dęblinie, i Muzeum I Dywizji Kościuszkowskiej w Legionowie. Był autorem projektów wnętrz plastyczno-architektonicznych obiektów zabytkowych m. in. pałacu w Zaborowie. Był aktywnym członkiem Stowarzyszenia Architektów Polskich, Związku Harcerstwa Polskiego, Warszawskiego Towarzystwa Cyklistów, koła seniorów Akademickiego Klubu Sportowego "Polonia" i "Warszawianki". Udzielał się w pracach Związku Bojowników o Wolność i Demokrację. Był jednym z założycieli Klubu b. Więźniów Gross-Rosen w Warszawie. Był autorem wielu wystaw w Warszawie obrazujących martyrologię Polaków w obozie Gross-Rosen i jego filiach. Był także projektodawcą okładki "Jednodniówki" wydanej przez Klub Gross-Rosen w 1967 roku. Za działalność niepodległościową, pracę zawodową i społeczną otrzymał: Krzyż Walecznych /dwukrotnie/, Medal za Warszawę, Złoty Medal Zasługi dla Pożarnictwa, Odznakę 1000-lecia Państwa Polskiego, Złotą Odznakę Zasłużonego Działacza Spółdzielczości, Srebrną Odznakę Zasługi dla Harcerstwa Polskiego, Złotą Odznakę KKS "Polonia", Złotą Odznakę AZS - Akademicki Klub Sportowy, Złotą Odznakę WTC - Warszawskie Towarzystwo Cyklistów, Odznakę Zasłużonemu dla Rozbudowy Ośrodków ZHP. Wyróżnienie II stopnia Stowarzyszenia Artystów Rzeczypospolitej Polskiej.

Zmarł 27 lipca 1977 roku, pochowany na cmentarzu powązkowskim. Nr archiwum Gross-Rosen 5.1.2.1.

Antoni BEER
Pruszków, Gross-Rosen nr 40869,
Landeshut

Antoni Beer urodził się 1 marca 1903 roku w Pasikonie, powiat śochaczewski. Przed wojną specjalizował się w zawodzie odlewniczym w znanych firmach warszawskich jak Bracia Łopieńscy, w Mennicy Państwowej, w Zakładach 'Ursus', Frageta i Gontarczuka.

Brał udział w wojnie 1939 roku w obronie Brześcia, wchodził w skład obsługi pociągu sanitarnego, przez pewien czas należał do obsługi szpitala wojennego nr 205 w Cumaniu. Uniknął niewoli i powrócił do Warszawy.

W okresie okupacji założył własną pracownię odlewniczą, którą prowadził do wybuchu Powstania Warszawskiego. W czasie okupacji był związany z ruchem oporu. W szeregach Armii Krajowej wykonywał zamówienia na odlewy do uzbrojenia armii podziemnej. W czasie powstania warszawskiego walczył na Woli i Starówce.

W pierwszych dniach września 1944 r. został zesłany do obozu przejściowego dla powstańców w Pruszkowie, a następnie odtransportowany do Gross-Rosen. Tam otrzymał nr 40869. Przebywał na blokach 8, 9, a po miesiącu skierowany do pracy do komanda Landeshut. Wyzwolony został w maju 1945 r. przez Armię Radziecką.

Ciężko chory przebywał na leczeniu, poczem powrócił do Warszawy w czerwcu 1945 roku. Otworzył pracownię odlewniczą przy ul. Polkowskiej, którą prowadzi do dziś. Jest to jeden z nielicznych zakładów zajmujących się odlewami artystycznymi. Przez kilka lat pracował dla Pracowni Konserwacji Zabytków. Jego odlewy upiększają Pałac Kultury i Nauki, ozdabiają Zamek Królewski, uzupełnił brakujące detale na Grobie Nieznanego Żołnierza. Odtworzył wiele głów do sztandarów bojowych i organizacyjnych, od kilkunastu lat wykonuje odlewy rzeźb znanych plastyków dla Muzeum Narodowego i Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie, setki tablic upamiętniających fakty i zdarzenia historyczne. Wykształcił wielu uczniów w tym zawodzie. Społecznie zaangażowany w Cechu Rzemiosł i w Izbie Rzemieślniczej,

jest członkiem Komisji Egzaminacyjnej. Od wielu lat należy do Stronnictwa Demokratycznego, Związku Bojowników o Wolność i Demokrację i od założenia Klubu b. Więźniów Gross-Rosen w Warszawie do chwili obecnej jest aktywistą środowiska warszawskiego b. więźniów Gross-Rosen.

Jest autorem i wykonawcą wielu odlewów upamiętniających miejsca martyrologii Polaków, a między innymi wykonanej i umieszczonej na budynku dworca PKP w Skierniewicach tablicy upamiętniającej spalonych więźniów ostatniego transportu z Pawiała do Gross-Rosen; drugi egzemplarz tej tablicy złożony jest w Muzeum Gross-Rosen; drugi egzemplarz tej tablicy złożony jest w Muzeum Gross-Rosen w Rogoźnicy. Wykonał też tablicę upamiętniającą pomordowanych w obozie, umieszczoną w kościele Garnizonowym w Warszawie. Jego dziełem są plakiety odlane z brązu w 25 rocznicę wyzwolenia obozu - jedna w wersji Klubu Warszawskiego, druga w wersji Klubu Wrocławskiego. Redaktor Leon Janowicz w "Kurierze Polskim" z dnia 19 lipca 1979 roku w rubryce "Artyści bez muzy" zamieścił reportaż o pracy Antoniego Beera zatytułowany "Wulkan na Polkowskiej".

Posiada wiele dyplomów i wyróżnień oraz odznaczenia: Złoty Krzyż Zasługi, Medal Zwycięstwa i Wolności, Medal za udział w wojnie 1939 roku, Złotą Odznakę Honorową "Za Zasługi dla Warszawy", Honorową Odznakę Opiekuna Miejsc Pamięci Narodowej.

Zamieszkuje w Warszawie. NR archiwum Gross-Rosen 5.1.2.17.

Bohdan Marcin BIEŃKOWSKI

Lublin - Zamek, Auschwitz nr 72179
17, Gross-Rosen nr 9013,
Sachsenhausen nr 63912 - Falken-
see

Bohdan Marcin Bieńkowski urodził się 3 grudnia 1915 roku w Hadziaczu. W 1919 roku powrócił z rodzicami do Pełki i zamieszkał w Lublinie. Ukończył szkołę średnią, wyższe studia ekonomiczne w Głównej Szkole Handlowej w Warszawie.

II wojna światowa zastała go podczas pełnienia służby wojskowej i jako kapral podchorąży walczył w szeregach 27 dywizji piechoty wchodzącej w skład Armii Pomorze. W walkach pod Chojnicami kontuzjowany został w głowę. Niewoli uniknął i w październiku powrócił do Lublina.

Czując się nadal żołnierzem związał się z ruchem oporu w ramach Służby Zwycięstwu Polski, później Związku Walki Zbrojnej i Armii Krajowej. Zajmował się szkoleniem bojowym i akcjami sabotażu. 30 września 1942 roku na skutek zdrady został aresztowany. Po śledztwie w lubelskim Gestapo "Pod Zegarem" przekazany został na Zamek Lubelski. Po ciężkim śledztwie skazano go do obozu koncentracyjnego na wykończenie.

Od 3 listopada 1943 roku przebywał w Auschwitz jako więzień nr 72129. Tutaj na rewirze poddany był eksperymentom pseudomedycznym. Od 13 marca 1943 roku z grupą tysięcy więźniów przybył do Gross-Rosen i jako więzień nr 9013 pracował przy budowie wykopu pod instalację wodociągową do Strigau. Była to wyczerpująca praca w podłożu granitowej skały. W stanie krańcowego wyczerpania 24 kwietnia 1943 roku przekazany został do Sachsenhausen. Tutaj już więzień nr 63912 na Komando Falkensee pod Berlinem doczekał 25 kwietnia 1945 roku oswobodzenia przez Wojsko Polskie i Armię Radziecką.

Ciężko chory powrócił do Lublina i mimo usilnych zabiegów - zdrowia w pełni nie odzyskał. Od 1947 roku jest inwalidą wojennym I grupy. Częściowo próbował pracy zawodowej do 1950 roku w Południowo-Lubelskiej Spółce Samochodowej, 4 lata pracował na stanowisku głównego księgowego w Neurologicznym Szpitalu Klinicznym, był sprzedawcą w kiosku "RUCH". Do 1960 roku był przedstawicielem reklamowym wydawnictwa "Sztandar Ludu", a następnie był strażnikiem w Spółdzielni Inwalidów Dozoru Mienia, skąd w 1976 roku przeszedł na emeryturę. Mimo słabego zdrowia działa

społecznie w środowisku b. więźniów politycznych. Pełnił różne funkcje w zarządach. Jest członkiem Zarządu Towarzystwa Opieki nad Oświęcimiem, wiceprezesem klubu szaradzystów w Lubelskim Domu Kultury. Jest również aktywistą Związku Inwalidów Wojennych i Związku Bojowników o Wolność i Demokrację.

Za działalność niepodległościową, pracę zawodową i aktywność społeczną uzyskał wiele dyplomów. Posiada: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Srebrny Krzyż Zasługi, Srebrny Medal Zasłużonych na Polu Chwały, Medal za Udział w Wojnie Obronnej 1939 roku, Medal Zwycięstwa i Wolności, Odznakę Grunwaldu.

Zamieszkuje w Lublinie. Nr archiwum Gross-Rosen 5.22.1.

Napoleon Henryk BOMBIK
Pawiak, Gross-Rosen nr 23729
- Reichenau, zmarł w obozie
w kwietniu 1945 roku

Napoleon Bombik urodził się 31 marca 1925 r. w Kępie Glińskiej.

W czasie okupacji niemieckiej był uczniem Miejskiej Szkoły Elektrycznej - Städtische Handwerkerschule für Elektrowerbe. Pod tą nazwą była zakonspirowana Szkoła Inżynierska im. H. Wawelberga w Warszawie.

Od 1941 roku był członkiem Związku Walki Zbrojnej, a następnie Armii Krajowej I Szwadronu Strzelców Motorowych. Ukończył konspiracyjną szkołę podoficerską. Pomagał samotnej matce w utrzymaniu rodzeństwa.

W listopadzie 1943 r. został aresztowany i osadzony na Pawiaku. W marcu 1944 r. przetransportowany do obozu Gross-Rosen, gdzie otrzymał nr 23729, następnie przeniesiony do podoboju w Reichenau.

Los jego nie jest ustalony. Istnieje przypuszczenie, że zmarł w obozie w ostatnich dniach przed wyzwoleniem.

Nr archiwum Gross-Rosen 1.8.2.5.

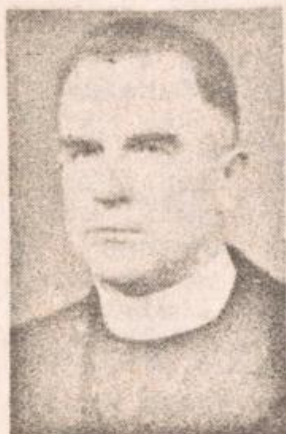

Jan Tadeusz BORKOWSKI
Pruszków, Gross-Rosen
nr 59279 - Reichenau

Jan, Tadeusz Borkowski urodził się 27 grudnia 1902 roku w Warszawie. Brał udział w wojnie obronnej 1939 roku. W stopniu kapitana dowodził 2 kompanią I Batalionu Obrony Warszawy, później mianowany do stopnia majora był dowódcą odcinka Warszawa-Zachód. Po kapitulacji uniknął niewoli i od października pracował w Komitecie Pomocy rannym żołnierzom w Szpitalu Ujazdowskim Centrum Wyszkożenia Sanitarnego w Warszawie. Był członkiem Związku Walki Zbrojnej, a później Armii Krajowej ps. "Ryś" zgrupowanie "Grunwald". W latach 1942-43 walczył w oddziałach partyzanckich na lubelszczyźnie, dowodził wieloma udanymi akcjami dywersyjno-sabotażowymi na niemieckich tyłach. W Powstaniu Warszawskim był dowódcą oddziałów bojowych na Woli i Ochocie. We wrześniu internowany został do obozu przejściowego w Pruszkowie, a 18 września był dowlezionej transportem do Gross-Rosen. Otrzymał nr 59279. Pracował w komando Farbereischaft przy obsłudze niemieckich samochodów, wykorzystując swoje możliwości do przekazywania zasłyszanych informacji dla konspiracyjnej grupy ruchu oporu. Wspomina o nim M. Mołdawa w książce "Gross-Rosen obóz koncentracyjny na Śląsku" Wydawnictwo Polonia 1967 rok. Po ewakuacji więźniów i likwidacji obozu w lutym 1945 roku z komendanturą esesmańską przybył do komanda Reichenau. Otrzymał wolność w maju 1945 roku. Po powrocie do kraju rozpoczął pracę jako inżynier budowlany na wybrzeżu przy odbudowie portów, a następnie przeniósł się do Warszawy i prowadził prace budowlane przy odbudowie i jej rozbudowie pracując w Biurze Projektów Odbudowy Stolicy, a do przejścia na emeryturę w Spółdzielni Budowlanej "Schron". Przez cały czas czynnie uczestniczy w życiu społecznym. Był członkiem Towarzystwa Ziemi Zachodnich, jest aktywnym działaczem Związku Bojowników o Wolność i Demokrację, przez wiele lat był członkiem Komisji Interwencyjnej w Kole Nr 1 na Śródmieściu, od wielu lat jest sekretarzem Klubu Oficerów Rezerwy przy Lidze Obrony Kraju w Śródmieściu. Aktywnie uczestniczy w działalności Klubu b. Więźniów Gross-Rosen od jego założenia w 1956 roku. Przez pewien okres był sekretarzem Za-

rzędu Dzielnicowego Ligi Obrony Kraju na Żoliborzu. Mianowany do stopnia podpułkownika w stanie spoczynku. Za działalność niepodległościową, pracę zawodową i aktywność społeczną posiada: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Krzyż Virtuti Militari V klasy, Krzyż Walecznych, Krzyż Partyzancki, Medal Zwycięstwa i Wolności, Medal za Warszawę, Odnakę Grunwaldu, Złotą i Srebrną Odnakę "Zasłużony Działacz LOK", Złotą Honorową Odnakę Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Radzieckiej.

Zamieszkuje w Warszawie. Nr archiwum Gross-Rosen 5.1.2.2.

Stanisław BOROWIEC
Montelupich, Gross-Rosen
85123 - Gablonz

Stanisław Borowiec urodził się 26 marca 1902 roku w Boruku, pow. Bochnia. 18 marca 1921 roku wstąpił do Zakonu Jezuitów w Starej Wsi, a następnie przebywał w Chyrowie, Kołomyi, Krakowie i Cieszynie. Na początku okupacji został aresztowany i przewieziony do Krakowa następnie zwolniono go. 24 września 1944 roku został ponownie aresztowany i osadzony na Montelupich, skąd wysłano go do Gross-Rosen. Tam otrzymał nr 85123. W listopadzie 1944 roku został skierowany do komanda Gablonz-Reinowitz, obecnie Jablonec w Czechosłowacji, gdzie przebywał do wyzwolenia.

W obozie był skromny, uczynny, szanowany przez współwięźniów. Po powrocie do kraju znalazł się w Krakowie, później pracował w Wambierzycach, we Włocławku, Czechowicach i Gliwicach.

Obecnie jest emerytem, przebywa w Rudzie Śląskiej na probostwie Parafii Matki Bożej Różańcowej jako brat zakonnik. Nr archiwum 5.14.18.

Tadeusz CZYŁOK
Montelupich, Gross-Rosen
nr 7703, Aslau, Dora-Nordhaus-
sen nr 119710 - Mittelbau

Tadeusz Czyłok urodził się 23 kwietnia 1922 roku w Zerzeczcu na Śląsku Cieszyńskim. Jako uczeń gimnazjum - harcerz, mając 17 lat w 1939 roku w ramach Pogotowia Wojennego Śląskiej Chorągwi Harcerzy brał udział w obronie przeciwlotniczej i przeciwgazowej miasta Katowic. Jako ochotnik Wojskowego Batalionu Obrony Narodowej "Katowice" uczestniczył w operacjach wojskowych 201 p.p. przy przeprawie przez Wisłę pod Baranowem. Z matką i braćmi został wywieziony z Katowic do Zerzeczca. Rozpoczął tam działalność w ruchu oporu w Związku Walki Zbrojnej, co zmusiło go do ucieczki ze Śląska Cieszyńskiego i od lutego 1942 roku ukrywał się w Generalnej Guberni. W książce "Deutsches Fahndengebuch" pod nr 223 Tadeusz Czyłok był poszukiwany przez żandarmerię niemiecką. Został aresztowany 15 czerwca 1944 roku i osadzony w Krakowie na Montelupich. W lipcu 1944 roku przewieziony został do Gross-Rosen, gdzie otrzymał nr 7703, a następnie wywieziony na komando Aslau. W lutym 1945 roku, po pięcioletnim marzu ewakuacyjnym, wraz z grupą więźniów doprowadzono go do Nordhausen i otrzymał tam nr 119710. W czasie nalotu alianckiego na miasto i obóz uciekł z grupą więźniów. Po kilku dniach został złapany i przewieziony z innymi do Dory-Mittelbau. Wyzwolenie obozu 12 kwietnia 1945 roku uratowało uciekinierów od powieszenia. Po uwolnieniu z obozu był kierownikiem administracyjnym obozu dla Polaków w Hilbram. Odnaleziony przez ojca, walczącego w Brygadzie Karpackiej, wyjechał do Włoch i został wcielony do Polskich Sił Zbrojnych. W mundurze żołnierskim kończył liceum w Anglii.

W 1947 roku wrócił do kraju. Pracując zawodowo kontynuował wyższe studia ekonomiczne. Kierował zakładami i przedsiębiorstwami przemysłu terenowego i spółdzielczości pracy w Bytomiu, Katowicach i Sosnowcu. Od 1960 roku zaczął pracować w Towarzystwie Naukowym Organizacji i Kierownictwa, kierując Oddziałem w Katowicach. Włączył się do pracy społecznej w Polskim Związku b. Więźniów Politycznych, w Związku Bojowni-

ków o Wolność i Demokrację, w Związku Inwalidów Wojennych, w Polskim Związku Inżynierów i Techników, w Związku Nauczycielstwa Polskiego.

Za działalność w okresie wojny i po wyzwoleniu został uhonorowany: Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym Krzyżem Zasługi, Medalem Wojny Obronnej 1939 r., Medalem Zwycięstwa i Wolności, Odznaką Grunwaldzką, Odznaką Pamiątkową Armii Krajowej, Brytyjskim Medalem Wojaka, Medalem 30-lecia PRL, Medalem Komisyj Edukacji Narodowej, Złotą i Srebrną Odznaką Zasłużonego w Rozwoju Województwa Katowickiego.

Zamieszkuje w Katowicach. Nr archiwum Gross-Rosen 5.14. 7.

Józef DZIĄBEK
Mysłowice, Gross-Rosen
nr 80913 - Gassen, Buchenwald
nr 135082 - Thekla

Józef Dziąbek urodził się 21 marca 1908 roku w Olkuszu. Brał udział w wojnie obronnej 1939 roku w obronie Lwowa. W 1941 roku został żołnierzem armii podziemnej zgrupowanie "Orzeł Biały, ZWZ i Armia Krajowa. Został aresztowany przez Gestapo 21 lipca 1944 roku i więziony w Mysłowicach, a następnie wysłany do Gross-Rosen, gdzie otrzymał nr 80913. Po odbyciu kwarantanny skierowany na komando Gassen. Tam przebywał do likwidacji komanda w lutym 1945 roku, przeszedł gehenną ewakuację do Buchenwaldu. Teraz jako więzień nr 135082 przebywał w komando Thekla. W kwietniu 1945 roku wyruszył w dalszą ewakuację. Wolność otrzymał 9 maja 1945 roku.

Po powrocie do kraju rozpoczął pracę w kopalni i przeprowadził dwadzieścia pięć lat do przejścia na emeryturę. Jest członkiem Związku Bojowników o Wolność i Demokrację i Związku Inwalidów Wojennych.

Zamieszkuje w Olkuszu. Nr archiwum Gross-Rosen 5.18.16.

Władysław FORYŚ
Pawiak, Gross-Rosen nr 23791
- Fünfteichen, Mauthausen
nr 127881

Władysław Foryś urodził się 22 sierpnia 1908 roku w Warszawie, bankowiec, uczestnik Września 1939 roku, brał czynny udział w obronie Warszawy i Ruchu Oporu w szeregach Armii Krajowej.

Aresztowany przez Gestapo w miejscu pracy w Kasie Kredytowej Rolników w Warszawie przy ul. Kopernika dnia 8 lutego 1944 roku. Po pobycie w "tramwaju" w Al. Szucha gdzie był torturowany podczas przesłuchań, został osadzony następnie na Pawiaku.

W marcu 1944 roku wywieziony z Pawiaka w transporcie 555 osób do obozu koncentracyjnego Gross-Rosen, gdzie przebywał w bloku nr 9 u "krwawego Iwana" jako więzień nr 23791.

W kwietniu 1944 roku przesłany do podobozu Fünfteichen skąd chodził do pracy w fabryce Kruppa /obecnie Jelcz/, gdzie był zatrudniony jako tokarz.

W dniu 20 stycznia 1945 roku podczas ewakuacji podobozu Fünfteichen był pędzony w asyście psów i gestapowców do Gross-Rosen.

W lutym 1945 roku ewakuowany do Mauthausen, Teraz otrzymał nr 127881. Początkowo zapędzony do noszenia kamieni w kamieniołomach, został następnie przesłany do Gusen II a stamtąd dowożony kolejką do St Georgen do kopania tunelu w skale, pracując kilofem i taczkami.

Wyzwolony 5 maja 1945 roku, w czerwcu tegoż roku powrócił do kraju. Po wojnie mimo zniszczonego zdrowia w wyniku tortur w Al. Szucha, kilkakrotnego pobicia w obozach i niewolniczej pracy powrócił do działalności zawodowej, początkowo w bankowości a później na kierowniczych stanowiskach w spółdzielczości i rzemiośle. Aktywnie włączył się też do pracy społecznej. Od 1945 roku należał do Związku Uczestników Walki Zbrojnej i Polskiego Związku b. Więźniów Politycznych, a od 1 września 1949 roku do Związku Bojowników o Wolność i Demokrację, pełniąc między innymi funkcję Przewodniczącego Okręgowej Komisji Rewizyjnej ZBoWiD oraz długoletnie-

go członka Głównej Komisji Rewizyjnej ZBoWiD. Członek Dzielnicowej Komisji Rewizyjnej SD Warszawa-Ochota, aktywny działacz Samorządu Mieszkańców.

Życie swoje związał z Warszawą, był wielkim patriotą tego miasta, którego nigdy nie opuszczał, gdy nie musiał. W Warszawie poświęcił swoją pracę zawodową i społeczną, dla tego miasta walczył i cierpiał.

Odnaczony: Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polaki, Krzyżem Virtuti Militari, Krzyżem Walecznych, Złotym i Srebrnym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Partyzanckim, Medalem za Warszawę, Medalem Zwycięstwa i Wolności, Odznaką Grunwaldzką, Medalem za Obronność Kraju, Srebrną Odznaką Zasłużony dla Warszawy i Złotą Odznaką Rzemiosła.

Zmarł 26 października 1973 r. i został pochowany na Cmentarzu Komunalnym d. Wojskowy /kwat. A-16 rząd 4/, na Powązkach w Warszawie. Nr archiwum Gross-Rosen 5.1.6.4.

Roman GIERKA

Poznań - "Dom Żołnierza" - Żabikowo, Gross-Rosen nr 63859, Hartmannsdorf, Buchenwald nr 135791.

Roman Gierka urodził się 20 stycznia 1920 roku w Obornikach. W latach szkolnych był działaczem Związku Harcerstwa Polskiego. Będąc drużynowym Drużyny Żeglarskiej, wchodzi w skład Komendy Hufca w Obornikach.

W sierpniu 1939 roku w ramach Pogotowia Wojennego Harcerzy w oddziale obserwacyjno-meldunkowym podporządkowanym wojsku pełni służbę do 4 września to jest do czasu ewakuacji urzędów państwowych i ludności. Przeszedł szlak ewakuacyjny pieszo przez Gniezno, Kutno, Warszawę, Siedlce, Brześć n. Bugiem, Kowel i Zdobunów. W październiku powrócił do swego miasta rozpoczął działalność konspiracyjną. Zorganizowane grupy Pogotowia Wojennego Harcerzy, które później przyjęły kryptonim "Szare Szeregi". Wchodzi w skład dowództwa grupy na powiat obornicki przyjmując pseudonim "Marian". Już na początku października ukazał się pierwszy "Biuletyn Informacyjny" pisany ręcznie z nasłuchów stacji zagranicznych. Roman Gierka redaguje następnie, które wychodzą dwa razy w tygodniu jako organ Szarych Szeregów. Dla angielskich jeńców wojennych redagowane są biuletyny w języku angielskim. W roku 1943 został żołnierzem Armii Krajowej - pseudonim "Romuald".

Aresztowany został 8 sierpnia 1944 roku w związku z dekonspiracją Armii Krajowej i Szarych Szeregów w Obornikach. Śledztwo prowadzone przez Gestapo w Domu Żołnierza w Poznaniu zakończyło się wyrokiem śmierci dla całej grupy aresztowanych wówczas działaczy podziemia. Z obozu karno-śledczego w Żabikowie 29 września 1944 roku przewieziony został do Gross-Rosen i tam jako więzień nr 63859 pracuje w kamieniołomach i przy pracach ziemnych budowy nowego obozu tzw. "oświęcimskiego". Wkrótce, bo 13 listopada wysłany zostaje do pracy w komando Hartmannsdorf, gdzie w ciężkich warunkach pracował przy budowie tuneli w skałach dla przyszłej fabryki zbrojeniowej. Likwidacja komanda rozpoczęła się 16 lutego 1945 roku ewakuacją pieszą więźniów do Buchenwaldu. Był to marsz śmierci trwający blisko miesiąc. Dopiero 12 marca nieliczna grupa ocalałych więźniów dotarła do

Buchenwaldu. Rezerwa, więcej niż połowa z grupy 850 więźniów została zasłonięta w przydrożnych rowach na trasie marszu. Wśród 399 więźniów przyjętych w Buchenwaldzie znalazł się Roman Gierka. Tutaj będąc więźniem numer 135791 doczekał oswobodzenia w dniu 11 kwietnia 1945 roku.

W tym samym roku 21 czerwca powrócił do kraju i rozpoczął studia na Akademii Handlowej w Poznaniu. Na ostatnim roku studiów nawrót gruźlicy uniemożliwił mu uzyskanie dyplomu. Po dłuższym leczeniu pracował zawodowo na stanowisku głównego księgowego i dyrektora w przedsiębiorstwach przemysłowych. Odeszedł na emeryturę w 1980 roku. Równoległe z pracą zawodową jest czynnym działaczem społecznym, początkowo na stanowisku sekretarza Zarządu Powiatowego Związku byłych Więźniów Politycznych Hitlerowskich Więzień i Obozów Koncentracyjnych, a po zjednoczeniu pełni odpowiedzialne funkcje prezesa Zarządu Powiatowego, przewodniczącego Komisji Rewizyjnej i członka Zarządu Wojewódzkiego Związku Bojowników o Wolność i Demokrację. W maju 1978 roku uczestniczy w uroczystości odsłonięcia tablicy upamiętniającej martyrologię więźniów komanda Hartmannsdorf w Lesnej, połączonej ze zjazdem więźniów tego komanda.

Za swoją działalność niepodległościową, pracę zawodową i aktywność społeczną otrzymał: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Złoty i Srebrny Krzyż Zasługi.

Zamieszkuje w Obornikach. Nr archiwum Gross-Rosen 5.32.

149.

Walerian GUZENDA

Ostrzeszów, Łódź - Radogoszcz
Poznań, Gross-Rosen nr 20994,
Flossenbürg - nr 84753 -
Hersbrück

Walerian Guzenda urodził się 2 listopada 1922 w Ostrzeszowie. Od roku 1929 z rodzicami przeniósł się na ziemie śląskie do Świętochowic i tutaj ukończył szkołę podstawową. Praktykę w zawodzie cieśli odbył w firmie "Urban" w Żarach.

Przeposażenie wojskowe otrzymał będąc członkiem Związku Strzeleckiego w Świętochowicach, co pomogło mu we wrześniu 1939 roku być przyjętym do wojska. Ochotnik ten nie miał bowiem ukończonych osiemnastu lat życia. Wcielony do 2-go Batalionu Obrony Narodowej w Kielcach z Czwartą Brygadą Strzelecką przeszedł szlak bojowy z Kielce przez Klimontów, Sandomierz, Rozwadów, Janów Lubelski, Frampol, Biłgoraj, Majdan do Hrubieszowa, gdzie 13 października 1939 roku dostał się do niewoli, z której został zwolniony po dwóch dniach. Po sześciu dniach pieszej wędrówki powrócił do domu.

Już po tygodniu otrzymał nakaz rozpoczęcia pracy w firmie "Stas" w Bytomiu. Od marca 1941 roku nawiązał kontakt z ruchem oporu w szeregach Polskiego Związku Wolności w Świętochłowicach. Oddziałem tym dowodzi Stefan Wiśniewski. W 1942 roku nastąpiły aresztowania o czym został ostrzeżony. W drugi dzień Świąt Wielkanocnych 1942 roku przekroczył granicę Generalnej Gubernii. W okolicy Olkusza został zatrzymany, jednak w nocy udało mu się zbiec z aresztu. Przekroczył ponownie granicę do Rzeszy i tutaj we wsi Plugawska ukrywał się. 15 listopada 1943 roku policja niemiecka wtargnęła do mieszkania Katarzyny Świton w celu jego aresztowania. Udało mu się i tym razem uciec z mieszkania przez okno do przygotowanej kryjówki. Przedostał się następnie na nowy punkt kontaktowy we wsi Miecków, skąd następnego dnia miał być przeprowadzony przez rzekę Prosnę do Generalnej Gubernii. Jednak policja niemiecka szukając ukrywającej się żony gospodarza, przypadkowo aresztuje Guzendę.

Początkowo więziony w Ostrzeszowie, skąd po 2-tygodniowych badaniach przewieziony zostaje do więzienia Radogoszcz w Łodzi. Około 20 lutego 1944 roku odczytano mu wyrok skazujący na bezterminowy pobyt w obozach koncentracyjnych za nielegalne przekroczenie granicy i przynależność do tajnej organizacji. Po wyroku zostaje przewieziony do więzienia w Poznaniu i tu czeka na transport około dwa tygodnie. Na początku

marca przybył do Gross-Rosen, został więźniem nr 20994. Umieszczony na bloku 13 pracował w Komando Zimerman. 15 lutego 1945 roku transportem ewakuacyjnym przybył do Herebrück, będącego filią obozu Flossenbürg, otrzymał nr 84753. W końcu kwietnia nastąpiła ewakuacja obozu piechym transportem do Dachau. 3 maja 1945 roku następuje uwolnienie więźniów przez wojska amerykańskie w miejscowości Stein.

Pierwszy okres wolności, to ratowanie zdrowia. W sierpniu 1945 roku przybył do Świętochłowic. Od marca 1945 roku podjął pracę w Hucie Florian. Pracował w swoim zawodzie cieśli, przechodząc wszystkie szczeble kwalifikacji zawodowej - był brygadziestą, majetrem stolarko-ciesielekim do tytułu mistrza dyplomowanego. W tym zakładzie przepracował 37 lat przechodząc w listopadzie 1982 roku na emeryturę. Równocześnie z pracą zawodową społecznie zaangażowany w działalności Związku Bojowników o Wolność i Demokrację, był założycielem i przez wiele lat sekretarzem Zakładowego Koła również przez pewien okres był członkiem Zarządu Oddziału Miejskiego oraz przewodniczącym środowiska b. więźniów politycznych w Zarządzie Wojewódzkim ZBoWiD, estatnio utrzymuje kontakt z Komisją Historyczną środowiska warszawskiego b. więźniów Gross-Rosen. Za swą działalność niepodległościową i zawodową aktywność społeczną otrzymał: Srebrny Krzyż Zasługi, Medal Zwycięstwa i Wolności, Odznakę Grunwaldu, Medal 30-lecia Polski Ludowej, Odznakę "Zasłużony Pracownik Huty Florian, Złotą i Srebrną Odznakę Zasłużony w Rozwoju Województwa Katowickiego.

Zamieszkuje w Świętochłowicach, nr archiwum Gross-Rosen 5.14.36.

Zbigniew GONTASZEWSKI
- Antoni Adamski
Radom, Wiśnicz Nowy, Kielce,
Częstochowa, Gross-Rosen
nr 90148 - Nimptech

Zbigniew Gontaszewski urodził się 23 lipca 1923 roku w Ulanowie powiat Nisko. Do wojny uczeń gimnazjalny. W październiku 1939 roku wstąpił do organizacji "Orzeł Biały" w Skarżysku Kamiennej.

Dnia 23 stycznia 1940 roku aresztowany przez Gestapo i po śledztwie 15 lutego tegoż roku Niemiecki Sąd Wojenny skazał go na karę śmierci. Po wyroku przewieziony był do więzienia w Radomiu. 5 sierpnia 1940 roku kara śmierci zostaje zamieniona na 15 lat więzienia i przeniesiony został do więzienia w Wiśniczu Nowym. Armia Krajowa w dniu 26 lipca 1944 roku opanowała więzienie i uwolniła więźniów. Po odzyskaniu wolności wcielony został do XII p.p. Armii Krajowej. W oddziale partyzanckim brał udział we wszystkich akcjach, jak np. odbieranie zrzutów, rozbicie mleczarni w Królińcu, akcji na komendanta policji granatowej w Wiśniczu Nowym. 14 listopada 1944 roku w porozumieniu z dowództwem, przeniesiony zostaje do placówki Armii Krajowej w Skarżysku Kamiennej. Tam pod zmienionym nazwiskiem Antoni Adamski pełnił funkcję łącznika kontaktowego w pododdziale "MORWA", którym dowodził Henryk Wojciechowski pseudonim "Sęk".

Dnia 6 grudnia 1944 roku nastąpiło ponowne jego aresztowanie na Bzinie. Po wstępnych śledztwie przekazany był do więzienia w Kielcach, a 20 grudnia do więzienia w Częstochowie. 26 grudnia odjechał transportem do Gross-Rosen, gdzie otrzymał nr 90148, zaewidencjonowany pod nazwiskiem Antoni Adamski. Dnia 10 stycznia 1945 roku wysłany był do pracy na komando Nimptech, gdzie przebywał do dnia 8 maja 1945 roku wyzwolony przez wojska radzieckie.

Po powrocie do kraju kontynuował naukę, ukończył Liceum Techniki Dentystycznej i pracował w tym zawodzie w Ubezpieczalni Społecznej w Zoruniu, w Zakładzie Lecznictwa Protezowego w Nisku, w Spółdzielni Lekarsko Dentystycznej w Stalowej Woli do czasu przejścia na emeryturę od 1 stycznia 1983 roku.

Za działalność niepodległościową, pracę zawodową i aktywność społeczną otrzymał: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Krzyż Partyzancki, Medal Zwycięstwa i Wolności, Brązowy Medal za Zasługi dla Obronności Kraju, Odznakę Honorową Zasłużonego Działacza Związku Inwalidów Wojennych, Złotą i Srebrną Odznakę za pracę w Związkach Zawodowych.
Zamieszkuje w Nisku. Nr archiwum Gross-Rosen 5.42.6.

Edmund HORWATH
Czortków, Majdanek, Gross-Rosen nr 27782 - Reichenau

Edmund Horwath urodził się 12 stycznia 1887 roku w Husiatynie woj. tarnopolskie. Z zawodu technik elektryk. Pod zarzutem nielegalnej działalności konspiracyjnej, jesienią 1941 roku został aresztowany w Buczaczu, był więziony w Czortkowie i w 1942 roku został zwolniony. W 1943 roku aresztowano go powtórnie pod zarzutem przynależności do ruchu oporu i przesłano do Majdanka, skąd w 1944 roku przybył transportem do Gross-Rosen. Otrzymał nr 27782. Przebywał na bloku 9. Wkrótce wyjechał na nowo tworzone komando Reichenau w Sudetach. Tam jako specjalista elektryk pracował w fabryce Getewent do wyzwolenia w maju 1945 roku. Wspomina o nim Jan Kosiński w książce "Liczył się każdy przeżyty dzień". Wyd. Literackie - Kraków.

Po wyzwoleniu powrócił do kraju i zaraz rozpoczął pracę zawodową. W latach 1945-1953 był dyrektorem Technicznej Obsługi Rolnictwa w Pabianicach, a następnie przeniesiony do Ministerstwa Rolnictwa z oddelegowaniem do Komisji Odbioru Technicznego w Kutnie. Tam pracował do przejścia na emeryturę w 1977 roku.

Społecznie zaangażowany był członkiem Związku Bojowników o Wolność i Demokrację w Pabianicach. Odznaczony Odznaką Grunwaldu.

Zmarł w Pabianicach dnia 6 maja 1979 roku. Nr archiwum Gross-Rosen 5.24.7.

Edward JURGAWKA
w obozie Jerzy GEORG WYHIL
Poznań-Din Stella, Fort VII,
Żabikowo, Gross-Rosen nr 16174,
Leitmeritz nr 88760

Edward Jurgawka urodził się 8 września 1923 r. w Brzezianach. Jako harcerz, mając 16 lat, wstąpił ochotniczo do wojska i od 1 września 1939 r. walczył pod Kutnem, Łowiczem, Sochaczewem i w obronie Warszawy. W grudniu 1939 r. wstąpił w szeregi Związku Walki Zbrojnej na terenie Gostynina "Czarny Legion" - był II zastępcą dowódcy oddziału. Nosił pseudonim "Czarny Cyganek". Po aresztowaniach członków tej organizacji uciekł z Gostynina, a 12 czerwca 1941 r. nawiązał kontakt z poznańskim ruchem oporu. Tam otrzymał zezwolenie tajnego zwiadu Armii Krajowej w Generalnej Guberni. Działał na terenie województwa warszawskiego i białostockiego w grupie kapitana "Niedźwiadka", dowodząc plutonem operacyjnym. Pod koniec 1943 roku ponownie przeniesiono go do Poznania, gdzie pełnił funkcję łącznika pomiędzy Warszawą i Poznaniem. Jego dowódcą był mjr Jastrzębki ps. "Żbik". Zaocznie skazany przez Gestapo na karę śmierci /za działalność w "Czarnym Legionie"/, ukrywał się pod nazwiskiem Jerzy Georg Wyhil. 12 członków tej organizacji zostało zgilotynowanych w Dreźnie. Byli to chłopcy w wieku 15-18 lat.

19 stycznia 1944 r. został aresztowany. Badany na Gestapo w Din Stella w Poznaniu przez 4 tygodnie do niczego się nie przyznał mimo ciężkich tortur. Przez okres około miesiąca przebywał w Fortach VII, a następnie został przekazany do Żabikowa. W kwietniu 1944 r. został wywieziony do Gross-Rosen. Otrzymał nr 16174. W czasie ewakuacji obozu wyjechał transportem do Leitmeritz, gdzie otrzymał numer obozowy 88760. W Leitmeritz przebywał do 8 maja 1945 r. kiedy obóz został wyzwolony przez wojska radzieckie.

Po powrocie do kraju zamieszkał w Katowicach i rozpoczął pracę w Sekcji Młodzieżowej Zarządu Wojewódzkiego Związku Byłych Więźniów Politycznych. Ukończył wyższe studia ekonomiczne. Od 1948 r. przeniósł się do pracy w górnictwie. Do 1958 r. był dyspozytorem Zjednoczenia Rybnickiego w Centrali Zbytu

Węgla w Katowicach, a następnie w kopalni węgla kamiennego "Konin". Później pozostał w kopalni "Słupiec" na stanowisku planisty dołowego, aż do chwili przejścia na rentę inwalidzką z dniem 1 października 1969 r. Był aktywnym działaczem sportowym. Przez wiele lat był sekretarzem i trenerem piłki nożnej w Klubie Sportowym "Katowice". Funkcję tę pełnił również po wyjeździe do Kołobrzegu przy PKS "Kołobrzeg".

Był aktywnym działaczem Związku Bojowników o Wolność i Demokrację i Związku Inwalidów Wojennych.

Zmarł w Kołobrzegu 9 stycznia 1979 r. Nr archiwum Gross-Rosen 5.17.38.

Władysław KARPIŃSKI
Pruszków, Gross-Rosen
nr 59639 - Grölich

Władysław Karpiński urodził się 17 sierpnia 1896 roku w Zurawińcu. Walczył o niepodległość w 1918 roku i w walkach 1920 roku w 15 Poznańskim Pułku Ułanów. W okresie międzywojennym, jako mistrz budowlany - sztukator, pracował przy obiektach budowlanych portu Gdyni, a później w budownictwie warszawskim. W okresie okupacji związany był z ruchem oporu bojowej organizacji Polskiej Partii Socjalistycznej.

Aresztowany we wrześniu 1944 roku, z mieszkania we Włochach wraz z 16 letnim synem Zenonem i skierowano do obozu przejściowego w Pruszkowie. Z transportem powstańców warszawskich przybył do obozu 18 września 1944 roku i otrzymał nr 59639. Po krótkim pobycie w listopadzie został wysłany do pracy w komando Grölich.

Po oswobodzeniu powrócił do Warszawy, lecz zdrowia już nie odzyskał. Pracował jedynie dorywczo pomagając synowi w utrzymaniu rodziny. Za działalność niepodległościową w okresie międzywojennym otrzymał Krzyż Walecznych i Krzyż Niepodległości.

Zmarł w lutym 1967 roku i pochowany jest na cmentarzu we Włochach. Nr archiwum Gross-Rosen 5.1.10.26.

Zenon KARPIŃSKI
Pruszków, Gross-Rosen nr 59640,
Gablonz

Zenon Karpiński urodził się 23 marca 1928 r. w Dębnie Królewskim. W czasie wojny 1939 r. mieszkał wraz z rodzicami we Włochach pod Warszawą. Uczeń miejscowej szkoły, był równocześnie harcerzem, a w okresie okupacji członkiem Szarych Szeregów, uczestnicząc w przeprowadzanych akcjach szkoleniowych i zwiadowczych.

We wrześniu 1944 r. został zabrany z domu wraz z ojcem Władysławem i odtransportowany do obozu w Pruszkowie, a stamtąd wysłany z grupą powstańców warszawskich do Gross-Rosen. Do obozu przybył 18 września, otrzymał nr 59640 i umieszczony został na bloku 9. Później przeniesiony na blok 6 pracował przy rozpoczętej rozbudowie tzw. obozu oświęcimskiego. W listopadzie przeniesiono go na komandę Gablonz w Sudetach. Tam włączył się z grupą harcerzy do działalności konspiracyjnego sabotażu fabrycznego.

Oswobodzony 8 maja 1945 r. w stanie skrajnego wyczerpania przeniesiony był do szpitala wojennego w Żelaznym Brodzie. Po kilkutygodniowym leczeniu powrócił do Warszawy w czerwcu 1945 roku. Rozpoczął kontynuację przerwanej nauki i po ukończeniu Technikum Budowlanego w Warszawie, jako technik budowlany rozpoczął pracę zawodową w budownictwie. Pracował na budowach gmachu Komitetu Planowania Gospodarczego i Urzędu Rady Ministrów, w resercie budownictwa przemysłowego przy budowie Fabryki Elementów Budowlanych, był kierownikiem budowy, rozbudowy i remontów wielu obiektów szkolnych na terenie Warszawy. Czynny w działalności związków zawodowych i w spółdzielczości budowlanej, a ostatnio był członkiem Rady Nadzorczej Spółdzielni Budowlanej "Zjednoczenia". Odeszedł na emeryturę w 1981 r.

Od pierwszych chwil powrotu z obozu utrzymywał więź koleżeńską ze środowiskiem b. więźniów Gross-Rosen, był członkiem Polskiego Związku b. Więźniów Politycznych, a obecnie jest członkiem Związku Bojowników o Wolność i Demokrację i Związku Inwalidów Wojennych. Aktywnie uczestniczy w pracach dla upamiętnienia miejsc związanych z martyrologią więźniów politycz-

nych Gross-Rosen w kraju i ze granicą. Był członkiem komisji pobrania prochów ziemi z obozu Gross-Rosen w Rogoźnicy i z filii obozu w kraju, z terenów CSRS i NRD i umieszczenia tych prochów w Mauzoleum Walki i Męczeństwa w Alei Szucha i w Palmirach.

Odznaczony Medalem Zwycięstwa i Wolności, Medalem ze Warszawy, Odznaką Grunwaldzką i Odznaką Honorową Opiekuna Miejsc Pamięci Narodowej.

Zamieszkuje w Warszawie. Nr archiwum Gross-Rosen 5.1.10.28.

Ferdynand KICKI
Pruszków, Gross-Rosen
nr 40619
zmarł w obozie w lutym
1945 roku

Ferdynand Kicki urodził się 20 listopada 1898 roku w Warszawie. Pracował w Fabryce Deringa na ulicy Przyokopowej w Warszawie. Uczestniczył w ruchu oporu przeciwko okupantowi, a z chwilą wybuchu Powstania Warszawskiego był żołnierzem Armii Krajowej.

Po upadku Starego Miasta wraz z synem Zenonem, który walczył przy jego boku został internowany do obozu przejściowego w Pruszkowie. Dostał się w ręce niemieckie 1 września, a 5 września już był w Gross-Rosen. Jako więzień nr 40619 dotrwał do lutego 1945 roku. Ciężko chory umieszczony był na rewirze, a podczas ewakuacji obozu został prawdopodobnie stracony, gdyż nie mógł już chodzić i nie nadawał się do ewakuacji. Było to prawdopodobnie 15 lutego 1945 roku. Nr archiwum Gross-Rosen 1.8.10.17.

Władysław KIDACKI

Kraków - Monteluppich, Auschwitz
nr 12039, Gross-Rosen nr 2621,
Flossenbürg-Leitmeritz nr 84539

Władysław Kidacki urodził się 19 czerwca 1914 roku w Krakowie-Zakrzówku. Po ukończeniu szkoły podstawowej rozpoczął naukę zawodu hydraulika. W latach 1934-1935 był bezrobotnym. W młodości był czynnym zawodnikiem w klubie sportowym "Zakrzewianka", a później "Wisła". W latach 1935-1937 odbył służbę wojskową w 5 Baonie Pancernym w Krakowie. Udział w kampanii wrześniowej 1939 roku wyznaczył mu szlak bojowy 8 Pułku Ułanów.

W 1938 roku podjął pracę w Miejskim Przedsiębiorstwie Wodociągów i Kanalizacji w Krakowie, tam też od pierwszych dni okupacji związał się z ruchem oporu. Był kolportażem prasy i ulotek.

24 stycznia 1941 roku aresztowany przez Gestapo i osadzony w więzieniu na Monteluppich w Krakowie. 3 kwietnia tegoż roku przewieziony do Auschwitz. Tam został więźniem nr 12039. Transportem pięćsetosobowym odesłano go do Gross-Rosen i tu od 6 czerwca 1942 roku rozpoczyna się dalszy ciąg losu więźnia nr 2621. Mieczysław Mołdawa w książce "Gross-Rosen obóz koncentracyjny na Śląsku" wyd. MON - 1979 r. wspomina, że jego sylwetka była bardzo popularna, gdyż grając w obozowej drużynie piłki nożnej "biało-czerwonych" przyczyniał się w znacznym stopniu do sukcesów polskiej reprezentacji z rozgrywkami z drużyną niemiecką.

W lutym 1945 roku transportem ewakuacyjnym z Gross-Rosen przybył do Leitmeritz, otrzymał nr 87539. Uwolniony z obozu 8 maja 1945 roku przewieziony był do obozu Langwasser koło Norymbergi.

Do Krakowa powrócił 13 czerwca 1947 roku. W sierpniu przeniósł się do Krosna n/Wisłokiem i rozpoczął pracę na stanowisku mistrza w oddziale przygotowawczym tkalni Zakładów Przemysłu Lniarskiego "Krosnołen" w Krośnie. Uzupełnia wykształcenie i otrzymuje tytuł technika technologa w przemyśle włókienniczym. W zakładzie tym przepracował do 13 stycznia 1976 roku - odchodząc na rentę inwalidzką.

Przez cały okres pracy jest czynnym działaczem sportowym, w klubie sportowym "Legia". Do ostatnich lat życia był instruktorem młodej kadry piłkarskiej. Chęć sam chery, jest wyczułony na potrzeby innych, Jest przewodniczącym Komisji Socjalnej

Związku Inwalidów Wojennych, równocześnie był członkiem zarządu oddziału tego związku. Utrzymywał więź koleżeńską ze środowiskiem b. więźniów Gross-Rosen w Warszawie, dążąc do utrwalenia od zapomnienia miejsc martylogii Polaków. Był członkiem Związku Bojowników o Wolność i Demokrację.

Jego działalność niepodległościowa - praca zawodowa i aktywność społeczna została ukoronowana Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Medalem za Udział w Wojnie Obronnej 1939 roku, Medalem Zwycięstwa i Wolności, Odznaką Grunwaldzką i Odznaką Zasłużonego Działacza Związku Inwalidów Wojennych.

Zmarł w Kreźnie 25 stycznia 1984 roku. Nr archiwum Gross-Rosen 5.19.1.

Lech KIN

w obozie Köhn
Łomża, Gross-Rosen
nr 4834 - Landeshut

Lech Kin urodził się 5 kwietnia 1926 roku w Łomży. Gdy w 1941 roku Niemcy rozstrzelali ojca, mając 15 lat opóścił dom rodzinny i wraz ze starszym bratem ukryli się w oddziałach partyzanckich. Ze względu na młody wiek powierzano mu jedynie funkcję łącznika do przenoszenia poczty polowej i korespondencji.

Jednak w 1944 roku został aresztowany i uwięziony w Łomży, a po śledztwie zbiorowym transportem skierowany go do Gross-Rosen. Tu więzień numer 4834 przydzielony do pracy w kamieniołomach. W lipcu tegoż roku wyselekcjonowano go do pracy w niemieckim przemyśle zbrojeniowym i wywieziono go do komando Landeshut. Podając się za ślusarza przydzielony był do pracy w brygadzii remontowej. Mieszkał na sztubie dla młodocianych.

Gdy w 1945 roku odzyskał wolność powrócił do Kraju. Rozpoczął kontynuować przerwana wojną naukę. Po ukończeniu szkoły średniej ukończył studia inżynierskie. Pracuje od wielu lat w Jarocińskich fabrykach mebli w Jarocinie.

Zamieszkuje w Żerkowie. Nr archiwum Gross-Rosen 5.13.40.

Roman KONARZEWSKI

Tomaszów Mazowiecki, Gross-Rosen
nr 16603 - Dyhernfurth I,
Mauthausen nr 129841 - Ebense

Roman Konarzewski urodził się 15 czerwca 1926 roku w Regnach. W okupację od 1940 roku pracował w Regnach jako robotnik leśny. W początkach czerwca 1942 roku włączył się w ruch oporu w szeregi Armii Krajowej, przyjmując pseudonim "Słoń". Grupa w Regnach wchodziła w skład plutonu Koluszki-Brzeziny - Rejon IV Armii Krajowej.

Aresztowanie w Regnach nastąpiło w dniu 3 listopada 1943 roku. W grupie aresztowanych znalazł się Roman Konarzewski, jego ojciec i dwaj bracia. Wszystkich aresztowano pod zarzutem działalności w nielegalnych organizacjach i umieszczono w więzieniu w Tomaszowie Mazowieckim. Po zakończeniu śledztwa w dniu 18 stycznia 1944 roku, gestapowcy zaznaczyli w aktach, że powrót jest niepożądany i wysłano ich do obozu Gross-Rosen. Otrzymał nr 16603. Obowiązywała ich "postopera" czyli zakaz prowadzenia korespondencji przez cały czas pobytu w obozie.

W kilka tygodni później, bo 7 marca 1944 roku Roman Konarzewski i jego dwaj bracia zostali przetransportowani do Komanda Dyhernfurth I. Tam pracował bezpośrednio przy napełnianiu pocisków gazem trującym. Ewakuacja Komanda do Gross-Rosen nastąpiła 23 stycznia 1945 roku. W ciężkich warunkach zimowych po dwóch dniach marzu dotarli więźniowie do obozu. W lutym rozpoczęła się ewakuacja Gross-Rosen. Więźniowie Komanda Dyhernfurth I włączeni są do wielotygodniowego transportu skierowanego do Mauthausen. Od 9 do 15 lutego trwała podróż, której większość więźniów nie wytrzymała. W Mauthausen zarejestrowano go jako więźnia numer 129841. Przebywał na rewirze, a następnie skierowano go do pracy w Komando Amstetten, później do Komanda Ebense. Tam został wyzwolony 6 maja 1945 roku przez Armię Amerykańską.

Powrócił w rodzinne strony 10 lipca 1945 roku. Przez wiele lat był robotnikiem leśnym, początkowo w nadleśnictwie Regny, później w nadleśnictwie Ryn, pow. Giżyckie oraz w Warszawie w Zjednoczeniu Baz Transportu. W latach 1947-1949 odbył czynną służbę wojskową.

Od 1951 roku zamieszkuje w Koszalinie i pracuje w różnych przedsiębiorstwach do czasu przejścia na emeryturę w 1973 roku.

Od pierwszych dni powrotu do kraju czynny społecznie. Początkowo przy organizacji Polakiego Związku b. Więźniów Politycznych Hitlerowskich Więzień i Obozów Koncentracyjnych, a do chwili obecnej w Związku Bojowników o Wolność i Demokrację. Pełnił szereg funkcji organizacyjnych na szczeblu Oddziału i Zarządu Wojewódzkiego.

Utrzymuje stałą więź koleżeńską ze środowiskiem byłych więźniów Gress-Rosen w Koszalinie, a następnie w Poznaniu. Z dużym zaangażowaniem współpracuje z Komisją Historyczną środowiska warszawskiego b. więźniów Gress-Rosen - jest członkiem Zespołu Redakcyjnego Wydawnictwa "Przeżyliśmy Gress-Rosen.

Za działalność niepodległościową, pracę zawodową i aktywność społeczną otrzymał: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polaki, Krzyż Partyzancki, Medal Zwycięstwa i Wolności, Krzyż Armii Krajowej, Medal X-lecia i XXX-lecia Polski Ludowej, Odznakę X lat w Służbie Narodu, Odznakę XX lat w Służbie Narodu, Brązowy Medal za Zasługi w Ochronie Porządku Publicznego, Odznakę Honorową Za Zasługi dla m. Koszalin, Odznakę Honorową za Zasługi dla Województwa Koszalińskiego, Brązowy Medal za Zasługi dla Pełzarnictwa.

Zamieszkuje w Poznaniu. Nr archiwum Gress-Rosen 5.32.29.

Stanisław KONARZEWSKI
Tomaszów Mazowiecki, Gross-
Rosen nr 16605 - Dyhenfurth I,
Mauthausen nr 128304 - Ebensee

Stanisław Konarzewski urodził się 12 kwietnia 1921 r. w Wareszewie. Od 1940 r. został żołnierzem armii podziemnej w Związku Walki Zbrojnej, a później w Armii Krajowej, gdzie ukończył szkołę podchorążych.

Dnia 3 listopada 1943 r. został aresztowany przez Gestapo wraz z ojcem i dwoma braćmi. Po śledztwie 19 stycznia 1944 r. został przewieziony do Gross-Rosen. Otrzymał nr 16605. W dniu 7 marca 1944 r. z grupą około 120 więźniów wyjechał do Dyhenfurth I.

W dniu 22 stycznia 1945 r. z transportem chorych z rewiru został ewakuowany do Gross-Rosen. W dniu 9 lutego 1945 r. transportem ewakuacyjnym z Gross-Rosen odjechał do Mauthausen, gdzie przybył dnia 14 lutego 1945 r. Otrzymał nr 128304. Dnia 17 kwietnia został skierowany do komanda Ebensee, które w dniu 6 maja 1945 r. zostało oswobodzone przez wojska amerykańskie.

Po wyzwoleniu wszedł w skład Komitetu Obozowego organizującego zbiorony powrót do ojczyzny. W lipcu 1945 r., pierwszym transportem powrócił do kraju.

Po dojeździe do sił od października 1945 r. rozpoczął pracę zawodową w leśnictwie. Ukończył studia na wydziale leśnym w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, uzyskując stopień magistra inżyniera leśnika. Przez cały czas pracował w jednym rezerwie, zajmując stanowiska leśniczego, nadleśniczego, kierownika Zespołu Ochrony Lasu i inspektora terenowego w lasach Państwowych.

Jest opiekunem społecznym Rodzinnego Domu Dziecka, którego był przed laty współzałożycielem. Dom ten wychował 17 sierot. Jest od wielu lat kuratorem sądowym dla nieletnich. Jest czynnym członkiem Związku Bojowników o Wolność i Demokrację, oraz Związku Inwalidów Wojennych.

Za działalność niepodległościową, zawodową i społeczną otrzymał Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Krzyż Walecznych, Krzyż Partyzancki, Krzyż Armii Krajowej, Srebrny Krzyż Zasługi, Medal Zwycięstwa i Wolności, Medal Wojaka, Medal za Zasługi dla Obronności Kraju, Odznakę Grunwaldu, Order

Uśmiechu, Złotą Honorową Odznakę Ludowych Zespołów Sportowych, Honorową Odznakę Województwa łódzkiego, Honorową Odznakę Opiekuna Miejsc Pamięci Narodowej, Złotą Odznakę Związku Zawodowego Pracowników Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego.

Zamieszkuje w Warszawie. Nr archiwum Gross-Rosen 5.1.10.49.

Adolf KONARZEWSKI
Tomaszów Mazowiecki, Gross-
Rosen nr 16602 - Dyhenfurth I,
Mauthausen nr 128303 - zmarł
w obozie 3 maja 1945 roku

Adolf Konarzewski urodził się 12 kwietnia 1921 r. w Warszawie. W okupację przebywał w domu rodzinnym w Regnach w powiecie Brzeziny. Tam też rozpoczął działalność w Związku Walki Zbrojnej, a później w Armii Krajowej w grupie KEDYWU.

W dniu 3 listopada 1943 r. został aresztowany przez Gestapo w grupie 30 osób za przynależność do nielegalnej organizacji. W grupie tej znalazł się jego ojciec i dwaj bracia Roman i Stanisław. Po ciężkim śledztwie w dniu 18 stycznia 1944 r. został dużym transportem wysłany do Gross-Rosen. Otrzymał nr 16602. Dnia 7 marca 1944 r. przesłany był do komanda Dyhenfurth I. Tam w fabryce gazu pracował przy urządzeniach napełniających gaz "tabun" do pocisków artyleryjskich 12 kilogramowych. W dniu 23 stycznia rozpoczęła się ewakuacja komanda do Gross-Rosen, a stamtąd dalsze ewakuacja obozu. 9 lutego wyjechał transportem do Mauthausen i przybył tam 14 lutego 1945 r. Otrzymał nr 128303. Po przetransportowaniu z Gross-Rosen do Mauthausen ciężko chorował i w dniu 3 maja wyselekcjonowany został na zagazowanie. Tam zginął na dwa dni przed wyzwoleniem obozu przez armię amerykańską w dniu 5 maja 1945 roku.

Nr archiwum Gross-Rosen 1.8.10.18.

Jerzy Kowalewski

Warszawa-Pawiak, Auschwitz nr 31119,
Gross-Rosen nr 2751, Dachau nr 63123

Jerzy Kowalewski urodził się 9 czerwca 1923 roku w Warszawie. Będąc uczniem warszawskich szkół, czynnie uprawiał sport. Podczas okupacji hitlerowskiej był uczestnikiem ruchu oporu w zgrupowaniu pod kryptonimem ZOM-GROM-Biuletyn Informacyjny.

Aresztowano go 21 kwietnia 1941 roku, i po śledztwie w siedzibie Gestapo w Alei Szucha i więzieniu na Pawiaku wysłano go do Auschwitz, więźnia oznaczono numerem 31119. Następnie 500-osobowym transportem przybył 6 czerwca 1942 roku do Gross-Rosen. Tu został więźniem numer 2751. Początkowo pracował w kamieniołomach, następnie przeniesiono go do komanda elektryków, a potem został sprzętaczem w pomieszczeniach esesmańskich. Umożliwiło mu to słuchanie radia i przenoszenie wiadomości do obozu. Po denuncjacji przeniesiono go do bardziej ciężkiego komanda przy budowie kanalizacji. Zyskł też dużą popularność jako zawodnik bokserki polskiej reprezentacji w obozie. W 1944 roku odjechał transportem do Dachau i tu jako więzień nr 63123 doczekał wolności. Po oswobodzeniu wstąpił do Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie.

Powrócił do Warszawy w 1947 roku. Początkowo pracował w Przedsiębiorstwie Budownictwa Przemysłowego nr 9, Zjednoczenie Budownictwa nr 2, w Centralnym Zarządzie Budownictwa Przemysłowego Północ. W 1955 roku był pełnomocnikiem Ministra Budownictwa Przemysłowego przy budowie Stadionu X-lecia w Warszawie, a następnie przy budowie Huty Warszawa. Od 1957 roku przeszedł do pracy w Przedsiębiorstwie "Orbis" i pracuje do chwili obecnej na stanowisku kierownika ekspozytory Polskiej Akademii Nauk.

Równoległe z pracą zawodową jest aktywnym działaczem sportowym i społecznym. W Związku Młodzieży Polskiej był komendantem Hufca "Służba Polsce". Przez kilka lat był instruktorem nieetatowym w Z.S. "Budowlani" i Z.S. "Kolejarz" w sekcji narciarskiej. Był członkiem Zarządu Polskiego Związku Narciarskiego - Oddział Warszawski i sędzią sportowym.

Pracował przy organizacji V światowego Festiwalu Młodzieży i Studentów w Warszawie, w 1956 roku w akademickich mistrzostwach

świata. Zajmował się obsługą gości zagranicznych z ramienia Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej na III Zjeździe w 1960 roku, IV Zjeździe w 1964 i V Zjeździe w 1968 roku, z ramienia Zarządu Głównego Związku Bojowników o Wolność i Demokrację, obsługiwał spotkania międzynarodowe i kongresy.

Od wielu lat jest członkiem Prezydium Rady Zakładowej PBP "Orbis", jest aktywistą Związku Bojowników o Wolność i Demokrację - członkiem Zarządu Koła nr 34 przy Polskiej Akademii Nauk. Od pierwszych dni wolności utrzymuje więź koleżeńską ze środowiskiem byłych więźniów politycznych. Przez wiele lat był członkiem Zarządu Klubu Oświęcim. Jest wiceprezesem Krajowej Komisji b. Więźniów Politycznych "Dachau", wieloletnim członkiem Zarządu Klubu Warszawskiego b. Więźniów Gross-Rosen w Warszawie - od jego założenia w 1956 roku.

Za działalność niepodległościową- pracę zawodową i aktywność społeczną otrzymał wiele podziękowań, a ponadto: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Srebrny Krzyż Zasługi, Medal Zwycięstwa i Wolności, Odznakę Grunwaldu, War Medal 1939-1945, Star Italy, Krzyż Armii Krajowej, Medal Wojska Polskiego, Odznaka Armii Krajowej, Złota Odznaka Związku Zawodowego Pracowników Komunalnych, Srebrna Odznaka - Zasłużony dla m.st. Warszawy, Srebrna Odznaka - Zasłużony dla Sportu i Turystyki m.st. Warszawy, Srebrna Odznaka Zasłużony Działacz Turystyki, Srebrna Odznaka 50-lecia Orbisu.

Zamieszkuje w Warszawie, nr archiwum Gross-Rosen 5.1.10.3.

Bronisław KUCIARSKI
Kozienice, Radom, Grosse-Rosen
nr 30211 - Hartmannedorf,
Buchenwald nr 135763

Bronisław Kuciarski urodził się 30 października 1916 r. w Staszowie. Jako żołnierz 11 Dywizjonu Artylerii Przeciwlotniczej w 1939 r. walczył w obronie Dębłina. Uniknąwszy niewoli, powrócił do Staszowa. W 1940 r. wstąpił do szeregów Związku Walki Zbrojnej, a od 1943 r. był członkiem Batalionów Chłopskich. Pracował jako robotnik w Urzędzie Melioracyjnym przy odwadnianiu terenów rolniczych powiatu kozienickiego.

W dniu 5 kwietnia 1944 r. w nocy Niemcy otoczyli wieś. Rankiem wypędzili wszystkich mężczyzn na drogę i dokonali selekcji według posiadanych list. Bronisław wraz z bratem znalazł się w grupie zatrzymanych, których przewieziono do Kozienic. Tam przeszedł badania i tortury. Mimo braku dowodów winy został przesłany do więzienia w Radomiu, a następnie wywieziony do Grosse-Rosen, gdzie otrzymał nr 30211. Po kilku tygodniach wysłano go do filii obozu Hartmannedorf. Pracował w kamieniołomach, a następnie w fabryce metalowej Marklissa. W lutym 1945 r. komando zostało ewakuowane pieszo do Buchenwaldu. W Buchenwaldzie otrzymał nr 135763. Po kilku tygodniach rozpoczęła się dalsza ewakuacja, w czasie której udało mu się zbiec. Po kilkudniowym ukrywaniu się w lesie oswobodzony został przez wojska amerykańskie. Ciężko chory na tyfus i gruźlicę przebywał na leczeniu w szpitalach i sanatoriach.

Od pierwszych dni po odzyskaniu wolności mimo choroby udzielał się w pracach społecznych Polskiego Komitetu Repatriacyjnego w Heilbronia, współpracującego z Polską Misją Repatriacyjną w Heidelbergu.

W listopadzie 1947 r. transportem sanitarnym powrócił do kraju. Jeszcze przez kilka miesięcy leczył się w sanatorium w Otwocku. Pracę zawodową rozpoczął w Urzędzie Rewizyjnym Izby Skarbowej w Warszawie. W 1949 r. został powołany przez Stożeczną Radę Narodową na stanowisko Z-cy Okręgowego Lustratora Społecznego. Następnie pracował w Okręgowym Urzędzie Likwidacyjnym na stanowisku Kierownika Oddziału Administracyjnego, a po likwidacji OUL w 1951 r. został przeniesiony do pracy w Prezydium Rady Narodowej m. st. Warszawy. Ostatnio, do roku

1978, pozostawał na stanowisku Kierownika Wydziału Ogólnego, poczem przeszedł na emeryturę. Był aktywnym działaczem polityczno-społecznym. Jako członek Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej pełnił szereg funkcji z wyboru, między innymi sekretarza podstawowej i oddziałowej organizacji partyjnej. Pełnił również szereg odpowiedzialnych funkcji w związku zawodowym pracowników państwowych i społecznych. Uczestniczył także w akcjach podejmowanych przez Front Jedności Narodu oraz w pracach Komitetu Budowy Szkół Tysiąclecia i innych. Jest członkiem Związku Bojowników o Wolność i Demokrację i Związku Inwalidów Wojennych.

Za działalność niepodległościową, pracę zawodową i społeczną otrzymał: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Złoty i Srebrny Krzyż Zasługi, Medal X-lecia Polski Ludowej, Medal 30-lecia Polski Ludowej, Odznakę 1000-lecia Państwa Polskiego, Odznakę Honorową m. st. Warszawy, Odznakę Honorową "Zasłużony Pracownik Rady Narodowej", Srebrny i Brązowy Medal za Zasługi dla Obronności Kraju.

Zmarł 10.03.1984 roku w Warszawie. Nr archiwum
Groes-Rosen 5.1.10.17.

Witold KULISIEWICZ
Tomaszów Mazowiecki,
Gross-Rosen nr 30430,
Natzweiler 13420 - Neckar-
gerach

Witold Kulisiewicz urodził się 26 stycznia 1924 r. w Częstochowie. Do wybuchu wojny w 1939 r. uczył się. W czasie okupacji pracował jako uczeń ślusarski w PTE w Warszawie, a następnie jako robotnik kolejowy w Częstochowie.

20 lutego 1944 r. był aresztowany za próbę ucieczki w czasie łapanki w Koluszkach i uwięziony w Tomaszowie Mazowieckim. W kwietniu 1944 r. zostaje wywieziony do Gross-Rosen, gdzie otrzymuje numer 30430. Przebywał na bloku 18, pracując w komandzie "Steinbruch" w kamieniołomach. W lipcu 1944 r. został przewieziony do Natzweiler w Alzacji, tam otrzymał nr 13143. Wkrótce przeniesiono go do obozu w Neckargerach, stanowiącego filię obozu w Natzweiler. Pracował przy budowie tuneli w górach, przeznaczonych dla hitlerowskiej fabryki zbrojeniowej /komando Stellwerk/.

29 kwietnia 1945 r. był uwolniony z transportu ewakuacyjnego przez wojska amerykańskie w miejscowości Osterburken, na terenie Badenii.

Po wyzwoleniu do listopada 1945 r. pracował w szpitalu w obozie przeznaczonym dla b. więźniów i osób deportowanych DP Mosbach. Po powrocie do kraju zamieszkał w Warszawie, gdzie ukończył Liceum dla Pracujących.

W 1948 r. podjął pracę w aparacie partyjnym Stronnictwa Demokratycznego, do którego należy od 1946 r. Jednocześnie studiował na Akademii Nauk Politycznych, a następnie na Wydziale Historyczno-Socjologicznym Wyższej Szkoły Nauk Społecznych przy KC PZPR, którą ukończył w 1961 r.

W tym czasie był radnym w radach narodowych m.st. Warszawy - od 1950 r. do 1952 r. był wiceprzewodniczącym Prezydium DRN W-wa Praga-Południe, w latach 1953-1956 - był przewodniczącym Prezydium DRN Warszawa - Praga-Śródmieście. W latach 1953-1969 był radnym Stołecznej Rady Narodowej.

Jednocześnie pracował w Centralnym Komitecie Stronnictwa Demokratycznego jako zastępca kierownika Wydziału Organizacyjnego. W 1961 r. przeszedł do pracy w prasie partyjnej SD.

Był kierownikiem Działu Ideologiczno-Partyjnego w redakcji "Tygodnika Demokratycznego", następnie zastępcą redaktora naczelnego, a od 1974 r. - redaktorem naczelnym tego piśmi.

Należał do Polskiego Związku byłych Więźniów Politycznych. Obecnie jest członkiem Związku Bojowników o Wolność i Demokrację. W latach 1958-1961 był członkiem Komisji Rewizyjnej Okręgu Warszawskiego ZBoWiD. Od 1974 r. był zastępcą członka, obecnie członkiem Rady Naczelnej ZBoWiD.

Bierze udział w pracach środowiska b. więźniów Gross-Rosen, przy Zarz. Okręgu ZBoWiD w Warszawie. Uczestniczy w pracach Komisji Historycznej Środowiska, jest przewodniczącym zespołu redakcyjnego i wydawniczego zeszytów "Przeżyliśmy Gross-Rosen".

Od 1961 do 1981 r. był działaczem Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich, członkiem Prezydium ZG SDP i przewodniczącym Komisji Socjalnej ZG w latach 1947-1980. Odznaczony został za zasługi dla rozwoju dziennikarstwa polskiego i SDP.

Jest członkiem Ogólnopolskiego Komitetu Pokoju, członkiem TPPR, członkiem Tymczasowej Rady Patriotycznego Ruchu Odrodzenia Narodowego w Warszawie.

Za pracę zawodową i społeczną-polityczną otrzymał: Krzyż Kawalerski, Oficerski i Komandorski Orderu Odrodzenia Polski, Złoty Krzyż Zasługi, posiada medale: "Zwycięstwa i Wolności", "Za Warszawę", "Za Zasługi dla Obronności Kraju", "Tysiąclecie Państwa Polskiego", 10-lecia Polski Ludowej, 30-lecia PRL jak również "Odznakę Grunwaldu", Złotą Odznakę Odbudowy Stolicy, Złotą Odznakę Honorową m.st. Warszawy, Złotą Odznakę Honorową Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Radzieckiej.

Zamieszkuje w Warszawie. Nr archiwum Gross-Rosen 5.1.10.13.

Jarosław LAWRANCE

Radom, Majdanek nr 9026
Gross-Rosen nr 27804,
Leitmeritz nr 57450.

Jarosław Lawrance urodził się 8 stycznia 1919 roku w Bydgoszczy. W okresie międzywojennym był studentem konserwatorium Muzycznego, pracował jako elew w orkiestrze wojskowej oraz był pracownikiem kontraktowym teatru muzycznego w Bydgoszczy.

Wojna 1939 roku przerwała rozpoczęte studia muzyczne. Jako ochotnik wstępuje do 202 zapasowego pułku piechoty z którym przeszedł szlak bojowy od Bydgoszczy przez Inowrocław pod Szurę, gdzie zostaje ranny i ujęty do niewoli pod Iłowem. Podczas transportu jeńców w kierunku Łowicza, udaje mu się ucieczka. Powrócił do Bydgoszczy. Mimo masakry ludności miasta w odwet za stłumienie powstania, mimo okrutnego terroru okupanta szczególnie do mieszkańców Bydgoszczy, pracował przez pewien czas na kolei, a później został zatrudniony w miejscowej operetce. Po zaproponowaniu podpisania "Volkelisty" w 1941 roku uciekł do Generalnej Gubernii i ukrywał się w Warszawie. Tu otrzymał dokumenty legitymujące go jako zastępcę kierownika muzycznego Dyrekcji Kolei Wschodniej-Radom i pod tym pozorem spełnia rolę kuriera wysyłanego do Wrocławia, Hamburga, Gdańska, Królewca i innych miast. Zagrożony aresztowaniem opuszcza pracę w Dyrekcji Kolei Radomskich i od kwietnia do grudnia 1942 roku ukrywa się w partyzantce w rejonie Pionki, Dęblin, Białystok. Organizuje broń i żywność dla partyzantów.

25 grudnia 1942 roku zostaje aresztowany na punkcie kontaktowym pod Radomiem. Szczęśliwie rewizja kilkugodzinna nie znalazła rewolweru, pozostawionego w pudełku na stole przykrytego jedynie szalikami. Zakutego w kajdany przewieziono do więzienia przy ul. Kościuszki w Radomiu. Korzystając z chwilowej nieuwagi pilnującego go gestapowca wyskoczył z I piętra. Jednak ucieczka nie powiodła się i został złapany na ulicy. To pogorszyło znacznie jego sytuację, gdyż jeszcze przed śledztwem został dotkliwie skatowany. Po kilkutygodniowym śledztwie 8 stycznia 1943 roku dołączony został do transportu skierowanego na Majdanek. Tu jako więzień numer 7026 umieszczony na III polu chorował na tyfus plamisty i brzuszny. Dzięki zbiegowi okoliczności udało mu się otrzymać przydział pracy w kuchni, później w Barekenbaum.

W początkach kwietnia 1944 roku odtransportowany został do Gross-Rosen. Tu otrzymał numer 27804. Po okresie kwarantanny

przydzielono go do pracy w Komando murarzy. Zostaje też członkiem orkiestry obozowej. Brał również udział w wystawionej w obozie szopce w wigilię Świąt Bożego Narodzenia 1944 roku.

Gdy obóz Gross-Rosen rozpoczęto ewakuować w lutym 1945 roku, wraz z grupą orkiestry dowieziony został do Leitmeritz. Tu jako więzień numer 87450 przydzielony zostaje do Komanda grabarzy - Totengräber. Na skutek braku paliwa do spalania trupów w krematorium, zmarłych zakopywano w dużych rowach. Znając biegle język niemiecki zostaje pisarzem tego Komanda zapisując numery zakopywanych więźniów. W tym czasie zarejestrował około 13 tysięcy zmarłych.

Przewidując niepewność losu więźniów Komanda Totengräber postanowił zbiec z obozu. Przy pomocy Niemca - ogrodnika zatrzymał się w dobrze przygotowanej kryjówce, i w przebraniu kolejarza przez rzekę Elbę uciekł do lasu. Tam spotkał grupę partyzantów czesko-polskich. Za kilka dni teren został oswobodzony przez wojska alianckie. Dowiedział się wówczas, że przed wyzwoleniem obozu całe Komando grabarzy zostało przez Niemców rozstrzelane.

Gdy powrócił do kraju, rozpoczął pracę w Polskim Radio w Krakowie, równocześnie ukończył studia w Krakowskim Konserwatorium Muzycznym. W 1951 roku zdał konkure do Filharmonii Narodowej pod dyr. Witolda Rowickiego. Od 1961 roku zamieszkuje w Warszawie, pracując na stanowisku koncertmistrza Teatru Wielkiego i Baletu. W 1972 roku po zdaniu konkursu wyjeżdża do Belgii i tam w Antwerpii pracuje w orkiestrze symfonicznej i zostaje wykładowcą. Po pięciu latach powraca do Warszawy i do Teatru Wielkiego, z którym nie rozstaje się dotychczas. Jego zasługi dla muzyki światowej zostały docenione i International Biographical Centre-Cambridge zawiadamia, że został wpisany do Encyklopedii Muzycznej Świata wydanej 1953 roku. Jest również członkiem Stowarzyszenia Artystów Muzyków w Warszawie - od jego założenia. Członek Związku Bojowników o Wolność i Demokrację. Utrzymuje stały kontakt we środowiskiem b. więźniów Majdanek i Warszawskim Środowiskiem b. więźniów Gross-Rosen.

Jego działalność niepodległościowa, praca zawodowa i aktywność społeczna została uhonorowana Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski; Złotym Krzyżem Zasługi, Medalem za udział w wojnie obronnej 1939 roku, Medalem Zwycięstwa i Wolności, Odznaką Brunwalda, Medalem X-lecia Polski Ludowej. Zamieszkuje w Warszawie, Nr archiwum Gross-Rosen 5.1.11.8.

Zbigniew MARIANŃSKI

Radom, Gross-Rosen nr 17603 -
Dyhernfurth II, Dora nr 111163

Zbigniew Mariański urodził się 1 marca 1922 roku w Radomiu. Tam też ukończył w 1939 roku gimnazjum im. Jana Kochanowskiego, zdał egzamin do Liceum Technicznego, lecz dalszą edukację przerywa II wojna światowa. Mając ukończenie Przysposobienie Wojskowe "PW" od 24 sierpnia został przydzielony do 72 pułku piechoty w Radomiu do pełnienia służby wartowniczej przy Fabryce Masak Przemysłowych. Po ewakuacji fabryki, kompania wartownicza przebywa szlak wojenny 72 pułku piechoty zakończony bitwą w rejonie Tomaszowa Lubelskiego.

Od 3 stycznia 1940 roku rozpoczęła działalność konspiracyjną w szeregach Komenda Obrońców Polski - KOP zajmując się kolportażem prasy "Polska Żyje" i "Wolność". Po aresztowaniach wielu członków organizacji traci łączność i wznowia swoją działalność w Związku Walki Zbrojnej. Był łącznikiem Okręgu Radomskiego z Warszawą.

W 1942 roku pracował w Komendzie Miasta, a po ukończeniu szkoły podchorążych w randze plutonowego przeszedł do pracy w II Oddziale Inspektoratu Radomskiego. Wykorzystywany był do łączności z Inspektoratem Częstochowskim. Aresztowany zostaje 8 grudnia 1943 roku w mieszkaniu swego szefa i przewieziony do więzienia w Radomiu.

Po śledztwie, skazany na pobyt w obozie koncentracyjnym, przewieziono go do Gross-Rosen 17 lutego 1944 roku - dostał numer 17603. Przez wiele miesięcy pracował w Komandzie Dyhernfurth II. Tutaj nawiązał kontakt z towarzyszami Armii Krajowej z okręgu radomskiego i warszawskiego - szajsem Feliksem Jędrzejczakiem i ppłkiem Stanisławem Targowskim oraz reaganinem d-rzem Grzegorzem Pietrowem. Zorganizowali śródobozową organizację obozową. Ciężko chorował na tyfus plamisty i zapadł na gruźlicę. W tym stanie przetrwał ewakuację Komandy do Gross-Rosen, wkrótce wyjeżdża w dalszy transport do Dory, w Dora jako więzień nr 111163 ciężko chory pozostaje na rewirze, i tym samym ewakuacji więźniów do Bergen-Belsen. Wolność uzyskał 16 kwietnia 1945 roku.

Po powrocie do kraju rozpoczyna studia na Uniwersytecie Łódzkim, po roku przenosi się do Wrocławia i pracuje w Państwowej Centrali Handlowej. Od 1950 roku zamieszkuje w Kielcach. Od tej pory na kierowniczych stanowiskach pracuje przy organizacji handlu ze szczebla wojewódzkiego, w Państwowej Inspekcji Handlowej. Przez ostatnie 18 lat do przejścia na emeryturę /w lutym 1980 roku/ pracował w Przemśle Mleczarskim na stanowisku kierownika działu.

Równocześnie z pracą zawodową aktywnie uczestniczył w życiu politycznym i społecznym. Był pełnomocnikiem Ministra Handlu Wewnętrznego w wielu akcjach o charakterze ogólnokrajowym, przez szereg lat przewodniczącym Rady Zakładowej, działaczem Frontu Jedności Narodu, wchodził w skład komisji wyborczej do Sejmu i Rad Narodowych.

Obecnie uczestniczy w pracach społecznych Związku Bojowników o Wolność i Demokrację, w kole terenowym w Kielcach.

Odznaczony Krzyżem Partyzanckim. Zamieszkuje w Kielcach.
Nr archiwum Gross-Rosen 5.15.19.

Mieczysław MAZURKIEWICZ
Pruszków, Gross-Rosen
nr 40237, Dora-Nordhausen

Mieczysław Mazurkiewicz urodził się 19 czerwca 1912 roku w Markuszowie. Po ukończeniu studiów politechnicznych w Warszawie, odbył służbę wojskową w 1 Pułku Lotniczym w Warszawie, poczem rozpoczął pracę zawodową w Państwowym Instytucie Telekomunikacyjnym. Od 1937 roku młody inżynier włącza się do rozwoju polskiej telekomunikacji i na tej placówce pozostaje przez cały czas obrony Warszawy aż do jej kapitulacji w 1939 r.

W okresie okupacji nie zgłasza się do pracy, podejmuje działalność konspiracyjną w szeregach Armii Krajowej. W Powstaniu Warszawskim jako podporucznik "Tomasz" przydzielony do Dyonu Motorowego - Obozaru Warszawa - Podocinek "Gozdawa" walczył w obronie Starego Miasta. Po upadku Starówki 3 września 1944 roku został internowany do obozu przejściowego w Pruszkowie, a 5 września 1944 roku przywieziony został do Gross-Rosen i tu jako więzień nr 40237 przebywał do czasu ewakuacji obozu w lutym 1945 roku. Gdy od dwóch dni stał się tylko numerem w ciężkich trybach obozu koncentracyjnego, nie wiedział, że rozkazem specjalnym nr 17/Sp/BP wydanym dnia 7 września 1944 roku dowódca Armii Krajowej gen. dyw. Bór, za okazane męstwo i odwagę w obliczu wroga oraz całokształt pracy konspiracyjnej nadał mu Krzyż Virtuti Militari kl. V i Złoty Krzyż Zasługi z Mieczami.

W transporcie ewakuacyjnym dotarł do Dory-Nordhausen.

Tam doczekał wolności w maju 1945 roku wyzwolony przez wojska amerykańskie. Po dłuższym leczeniu w szpitalu wojskowym w lipcu 1945 roku powrócił do Warszawy. Wyczerpany podlega dłuższej kuracji i dopiero w czerwcu 1946 roku wznowia pracę w Instytucie Telekomunikacji. W resorcie łączności pracował nieprzerwanie do 1977 roku, w którym przeszedł na emeryturę.

Wiele lat pracy przeznaczył na wychowanie politechniczne młodzieży, będąc instruktorem Pracowni Radiotechnicznej w Pałacu Młodzieży w Warszawie. Działacz Związku Bojowników o Wolność i Demokrację i innych organizacji społecznych.

Za działalność niepodległościową, pracę zawodową i aktywność społeczną otrzymał Krzyż Virtuti Militari kl. V, Złoty Krzyż Zasługi z Mieczami, Krzyż Powstańczy Warszawy, Medal za Warszawę, Medal Zwycięstwa i Wolności, Medal XXX-lecia Poleki Ludowej, Złotą Odznakę Zasłużonego Pracownika Łączności, Złotą Odznakę Pałacu Młodzieży.

Zmarł w Warszawie 7 lutego 1982 roku. Nr archiwum Gross-Rosen 5.1.13.11.

Stanisław MIĘTEK

Warszawa-Aleje Szucha-Pawiak,
Gross-Rosen Nr 23959 - Reichenau

Stanisław Miętek urodził się 24 sierpnia 1923 roku w Wieliszewie. Jako ochotnik został przyjęty do wojska i brał udział w kampanii wrześniowej 1939 roku. Po kapitulacji powrócił do Wieliszewa, pracował w warsztacie przy remoncie samochodów niemieckich. Członek ruchu oporu. Aresztowany w lutym 1944 roku wraz z bratem. Po badaniach w Alei Szucha uwieziony na Pawiaku, a w końcu marca 1944 roku wywieziony do Gross-Rosen. Otrzymał numer 23959. Wkrótce odtransportowany w grupie 30 fachowców na komando Reichenau w Sudetach. Przy likwidacji komenda Reichenau, był świadkiem palenia w kotłowni dokumentów obozowych. Po wyzwoleniu powrócił w maju 1945 roku do Wieliszewa, dowiedział się o śmierci brata w Sachsenhausen. Początkowo pracował z rodzicami przy odbudowie zniszczonej gospodarki, później pracował w Poczotwym Urzędzie Przewozowym jako monter samochodowy, a do przejścia na emeryturę w przedsiębiorstwach budowlanych, jako operator dźwigów samojezdnych.

Jest aktywistą Związku Bojowników o Wolność i Demokrację, sekretarz Zarządu Koła Gminnego.

Za działalność niepodległościową, zawodową i społeczną uhonorowany odznaczeniami: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Krzyż Partyzancki, Srebrna Odznaka za Zasługi w Zwalczaniu Powodzi, Odznaka "Syn Pułku".

Zamieszkuje w Wieliszewie. Nr archiwum Gross-Rosen 5.1.13.

Józef MŁYNARZ
Wrocław, Gross-Rosen
nr 84982.
Dora-Mittelbau-Nordhausen
nr 109550

Józef Młynacz urodził się 9 marca 1916 roku w Orciszawie. Gimnazjum ukończył w Krotoszynie. We wrześniu 1939 roku przeszedł szlak bojowy walcząc pod Łęczycą nad Bzurą, pod Kutnem przez Warszawę dotarł w rejony Zamościa. Wzięty do niewoli pod Rawą Ruską w 1940 roku został zwolniony z obozu jeńców wojennych z powodu choroby.

Od marca 1941 roku rozpoczyna działalność w Ruchu Oporu na terenie Kunzendorf, gdzie był wysłany na roboty przymusowe. W 1942 roku otrzymał nominację na zastępcę dowódcy II Batalionu "Giewont" wchodzącego w skład Armii Krajowej, a od kwietnia 1943 roku otrzymał nominację dowódcy batalionu Giewont i w stopniu porucznika pseudonim "Farys" pełnił tę funkcję do czasu aresztowania przez Gestapo. Batalion liczył 816 żołnierzy i działał na granicy terenu Wielkopoleki i Dolnego Śląska.

25 lipca 1944 roku nastąpiły aresztowania.

W grupie 53 aresztowanych żołnierzy Armii Krajowej znalazł się również dowódca batalionu - Józef Młynarz. Więźni byli we Wrocławiu przy ul. Sądowej, gdzie Gestapo przeprowadzało badania. Po śledztwie całą grupę wkrótce skierowano do Gross-Rosen, natomiast Józef Młynarz był torturowany na przesłuchaniach przez kilka tygodni, gdyż Gestapo odkryło bunkier z bronią i amunicją. Śledztwo zakończono w grudniu i wysłano go do obozu Gross-Rosen.

Tu pozostał więźniem numer 84982 i pracował początkowo w kamieniołomach, później przy budowie baraków.

W styczniu 1945 roku przetransportowano go do obozu Mittelbau-Dora-Nordhausen i tam jako więzień numer 109550, 13 kwietnia 1945 roku zostaje oswobodzony przez wojska amerykańskie.

Przez dłuższy czas pozostawał na leczeniu w szpitalu i 15 lipca 1945 roku powrócił do kraju. Osiedlił się w Dziadowej Kłodzie, tam gdzie walczył z okupantem i gdzie był aresztowany.

Przystąpił do organizacji administracji państwowej i gospodarczej na terenie gminy. Obowiązując obowiązki sekretarza gminy Dziadowa Kłoda, prowadzi równocześnie księgowość. W maju 1949 roku od starosty powiatowego w Sycowie otrzymał nominację na

wójta. W latach 1951-1957 przechodzi na stanowisko głównego księgowego w Centrali Mięśnej w Sycowie a następnie przez 12 lat pracuje w gminnej spółdzielni Samopomoc Chłopska w Działowej Kłodzie jako wiceprezes do spraw obrotu rolnego. W roku 1946 był założycielem tej spółdzielni i pierwszym prezesem. Ostatnie lata do przejścia na emeryturę w 1977 roku pracował na stanowisko kierownika zaopatrzenia i zbytu w Zakładzie Przetwórczym Owocowo-Warzywnej w Działowej Kłodzie.

Z pracą zawodową nad rozwojem gospodarczym i kulturalnym gminy łączy duże obowiązki społeczne. Przez kilka lat był członkiem Zarządu Powiatowego Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Radzieckiej w Sycowie i członkiem zarządu gminnego tego stowarzyszenia. Od wielu lat jest radnym Gminnej Rady Narodowej w obecnej kadencji pełnił funkcję członka Prezydium. Przez okres 6 lat był ławnikiem przy Sądzie Powiatowym w Sycowie. Działacz Ligi Obrony Kraju. Czynnny działacz Związku Bojowników o Wolność i Demokrację - od 12 lat do chwili obecnej jest prezesem Zarządu Koła Miejsko Gminnego ZBoWiD w Działowej Kłodzie.

Z jego inicjatywy i starania odsłonięto 13.10.1983 roku pomnik upamiętniający 30 żołnierzy Armii Krajowej pomordowanych w obozie koncentracyjnym Gross-Rosen.

Od pierwszych dni wolności zaangażowany działacz polityczny w Zjednoczonym Stronnictwie Ludowym, którego był założycielem na terenie gminy w 1945 roku i prezesem. Na ostatnim Zjeździe Gminnego Komitetu Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego otrzymał tytuł honorowego prezesa.

Za działalność niepodległościową, osiągnięcia w pracy zawodowej i działalność społeczną posiada: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Złoty i Brązowy Krzyż Zasługi, Krzyż Partyzancki, Medal Zwycięstwa i Wolności, Medal X-lecia Polski Ludowej, Brązowy Medal za zasługi dla Obronności Kraju, Odznakę 1000-lecia Państwa Polskiego, Złotą, Srebrną i Brązową Odznakę Honorową Głównego Urzędu Statystycznego, Odznakę XV-lecia Wyzwolenia Dolnego Śląska, Srebrną Odznakę "Zasłużony Działacz Ligi Obrony Kraju", Odznakę za Zasługi dla Województwa Kaliskiego, Odznakę "Zasłużony Działacz Ruchu Spółdzielczego, Odznakę "Zasłużony dla Związku Bojowników o Wolność i Demokrację, oraz Order Wdzięczności Społecznej.

Zamieszkuje w Działowej Kłodzie. Nr archiwum Gross-Rosen 5.13.70.

Julian NAGRABECKI
Pawiak, Gross-Rosen nr 12379,
Leitmeritz nr 88014

Julian Nagrabecki urodził się 12 września 1900 r. w Mołodecznie. Będąc uczniem, wstąpił do Polskiej Organizacji Wojskowej, walczącej o niepodległość. W 1918 r. był ochotnikiem pułku ułanów Korpusu gen. Dowbór Nuśnickiego. W okresie międzywojennym ukończył szkołę mechaniczną i Wyższe Studium Pedagogiczne. Był członkiem Związku Nauczycielstwa Polskiego i aktywnym działaczem Ligi Obrony Przeciwlotniczej. Był współorganizatorem III Krajowego Konkursu Avionetek. Za wieloletnią działalność w sporcie lotniczym otrzymał w okresie międzywojennym Srebrny Krzyż Zasługi.

W czasie okupacji był żołnierzem Armii Krajowej Okręgu Wileńsko-Nowogródzkiego, ps. "Kawery". Jako pracownik niemieckiej firmy budowlanej w Wilnie dostarczał materiały budowlane z Waresawy. Okoliczność ta umożliwiła mu organizowanie przerzutów dostaw broni, materiałów i dokumentów, do transportowania których miał pełnomocnictwa opatrzone pieczęciami władz wojskowych.

W czerwcu 1944 r. w czasie przygotowywania do załadunku na bocznicę kolejowej ostatniego transportu skrzyń, do magazynu wkroczyli żandarmi w poszukiwaniu przemytu. Po otwarciu skrzyń, na widok ich zawartości, wezwali Gestapo. Dwóm przedstawicielom Komendy Głównej Armii Krajowej udało się zmylić czujność blokady i uniknąć wpadki dzięki dobrze przygotowanym dokumentom. J. Nagrabecki został aresztowany i uwięziony w Al. Szucha, następnie na Pawiaku. Przy ewakuacji Pawiaka w lipcu 1944 r. przewieziono go do Gross-Rosen, gdzie otrzymał nr 12379. Pracując w kamieniołomach orsz w komandzie Blaupunkt opadł z sił. Udało mu się dostać do Revieru, gdzie przy pomocy polskich lekarzy dotrwał do ewakuacji obozu w lutym 1945 r. Ewakuacyjny transport po kilku dniach dotarł do Leitmeritz, gdzie otrzymał nr 88014. W maju 1945 r. nastąpiła ewakuacja obozu, w czasie której 8 maja 1945 r. odzyskał wolność w pobliżu granicy czesko-austriackiej, przy stacji kolejowej Kaplice.

Po powrocie do kraju leczył się w Sopocie. W 1949 r. rozpoczął pracę w Warszawie na stanowisku naczelnika szkolnictwa zawodowego w resorcie Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych, w Zjednoczeniu ZREMB. Przyczynił się tu do powołania wielu szkół i techników zawodowych, przygotowujących nowe kadry do obsługiwanego nowoczesnego sprzętu otrzymywanego początkowo z demobilu i UNRA. Poza tym pracował społecznie w Związku Zawodowym Pracowników Budowlanych, Związku Zawodowym Nauczycielstwa Polskiego, Związku Bojowników o Wolność i Demokrację, Związku Inwalidów Wojennych i w Klubie Oficerów Rezerwy. Aktywnie uczestniczył w organizowaniu środowiska byłych więźniów Gross-Rosen w Warszawie. W latach 1965-1970 pełnił obowiązki Prezesa Klubu Gross-Rosen w Warszawie.

Za działalność niepodległościową, pracę zawodową i społeczną otrzymał: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Srebrny Krzyż Zasługi, Krzyż Niepodległości, Krzyż Partyzancki, Medal Zwycięstwa i Wolności, Medal ze Warszawą, Medal Komisji Edukacji Narodowej.

Zamieszkuje w Warszawie. Nr archiwum Gross-Rosen 5.1.14.1.

Zygmunt NAPORA
Zawiercie, Mysłowice, Katowice,
Lublińiec, Gross-Rosen nr
58299, Mauthausen nr 104828,
Natzweiler nr 42817 - Schöenberg

Zygmunt Napora urodził się 20 lutego 1910 r. w Zawierciu. Pierwsze lata okupacji spędził na robotach przymusowych w Zgorzelcu. Jednocześnie wykonywał drobne sabotaże, które w efekcie zmuszały go do ucieczek i ukrywania się. Brat jego Kazimierz już wcześniej był aresztowany z powodu wykrycia w obozie pracy Famo-Werke organizacji konspiracyjnej. Ojciec Jan został wraz z żoną zabrany jako zakładnicy. W wyniku tego ojciec zmarł w maju 1943 r. a matkę zwolniono jako "wabika". Pozostający nadal na wolności Zygmunt Napora był członkiem ruchu oporu w szeregach Armii Krajowej na terenie Zawiercia. Mając kilka egzemplarzy dokumentów osobistych na różne nazwiska, organizował przez granicę Generalnej Guberni przerzuty do oddziałów partyzanckich ludzi poszukiwanych przez Niemców.

Dnia 18 grudnia 1943 r. został aresztowany i osadzony w areszcie gestapo w Zawierciu. Dnia 6 stycznia 1944 r. po ciężkich śledztwach został przewieziony do Mysłowic "Ersatz-Polizeigefängnis". Dnia 10 lutego 1944 r. został przewieziony do Katowic. Następnego dnia do Lublińca. Przebył tam w śledztwie ciężkie badania, w wyniku których, mimo braku dowodów, otrzymał do podpisu wyrok śmierci. Przez 126 dni w samotnej celi, pozbawiony możliwości spacerów, oczekiwał na wykonanie tego wyroku. Dopiero 10 września 1944 r. został przeniesiony do celi ogólnej.

11 września 1944 r. grupę więźniów z Lublińca przewieziono do Gross-Rosen, gdzie otrzymał nr 58299 i przebywał na bloku 10. W październiku 1944 r. przejeźdźny został do Mauthausen, gdzie otrzymał nr 104828. Od 18 października 1944 r. był więźniem Natzweiler - komando Schöenberg, gdzie otrzymał nr 42817. Od 18 kwietnia 1945 r. uczestniczył w marszu ewakuacyjnym. Dnia 22 kwietnia 1945 r. został oswobodzony przez armię francuską. Do 15 maja 1945 r. przebywał na leczeniu w szpitalu Sigmaringen. W utworzonym w m. Dautmergen k. Balingen obozie dla Polaków, Zygmunt Napora został z-cą komendanta obozu. Był delegatem Polskiego Komitetu w Balingen na ogólny Zjazd Polaków w Baden-Baden, gdzie zgłosił gotowość swojego obozu do wy-

jazdu pierwszym transportem repatriacyjnym do Polski. Zainicjował uporządkowanie cmentarza więźniów.

30 listopada 1945 r. przybył pierwszym 106-osobowym transportem do Dziedzic. Po powrocie osiedlił się w Wałbrzychu i podjął pracę w Zakładach Energetycznych. Przez kilka lat był instruktorem zawodu w Zasadniczej Szkole Energetycznej. Przez ostatnie lata przed przejściem na emeryturę był kierownikiem administracyjnym M.P.O.

Od pierwszych dni powrotu do kraju był działaczem społecznym, współorganizatorem i sekretarzem Polskiego Związku b. Więźniów Politycznych w Wałbrzychu i Szczawnie Zdroju. Jako aktywista ZBoWiD utrzymuje kontakt ze środowiskiem b. więźniów Mauthausen w Katowicach i Gross-Rosen w Warszawie.

Za działalność niepodległościową, pracę zawodową i społeczną został uhonorowany Medalem Zwycięstwa i Wolności, Medalem X-lecia Polski Ludowej, Odznaką XV-lecia Dolnego Śląska, wieloma listami pochwalnymi i gratulacyjnymi oraz dyplomami.

Obecnie zamieszkuje w Zawierciu. Nr archiwum Gross-Rosen 5.45.6.

Edmund NAWRA
Rawicz, Poznań-Dom Żołnierza,
Żabikowo, Gross-Rosen nr 1678,
Flossenbürg-Hersbrück nr 85366,
Dachau nr 151685

Edmund Nawra urodził się 5 października 1911 r. w Opokach Wielkich.

Jako nauczyciel już w październiku 1939 r. został internowany przez Niemców w obozie dla internowanych nauczycieli bydgoskich, na V bloku 15 PAL w Bydgoszczy. Po likwidacji obozu znalazł się w grupie internowanych do Generalnej Guberni z zakazem powrotu. Mimo tego zakazu powrócił jednak i zakonspirował się w okolicach Leszno. Pracował jako robotnik na kolejowym odcinku drogowym Leszno-Górka Duchowna. Jesienią 1940 r. podjął działalność konspiracyjną w Lesznie, wchodząc później do Sztabu Inspektoratu Rejonowego Związku Walki Zbrojnej i Armii Krajowej Leszno na stanowisku oficera do zleceń specjalnych.

Aresztowano go Gestapo w ramach likwidacji Armii Krajowej w Lesznie w lutym 1942 r. Przeszedł badania, więziony był w Rawiczu, następnie przekazany do Poznania, gdzie przeżył dalszy okres śledztwa w siedzibie Gestapo w dawnym Domu Żołnierza. Po kilku dniach przewieziony został do obozu śledczo-karnego w Żabikowie. Tutaj przebywał około czterech miesięcy i przetransportowany został do Gross-Rosen. Otrzymał nr 1678 i umieszczony na bloku 15, pracował jako fryzjer. Przy ewakuacji obozu odjechał transportem do Hersbrück kommando Flossenbürg, gdzie otrzymał nr 85366. Tutaj, od 15 lutego 1945 r. pracował przy budowie tunelu w skałach, a później ciężko chory na tyfus płamisty leżał na rawirze. W dalszej ewakuacji obozu 9 kwietnia 1945 r. przybył do Dachau, gdzie zarejestrowano go jako nr 151685.

Wyzwolony 30 kwietnia przez wojska amerykańskie, dwa miesiące przebywał w szpitalach. Po wyleczeniu powrócił do Bydgoszczy i rozpoczął pracę w zawodzie nauczycielskim.

Ostatnio przez kilka lat był dyrektorem szkół, odezwał na emeryturę ze stanowiska dyrektora Technikum Przemysłu Spożywczego w Bydgoszczy w 1971 r.

Społecznie zaangażowany w działalności Związku Nauczycielstwa Polskiego, przez dwadzieścia lat był prezesem Ogniska ZNP,

jest członkiem Rady Nadzorczej i Komisji Rewizyjnej Nauczycielskiej Spółdzielni Mieszkaniowej "Znicz". Jest długoletnim działaczem politycznym i członkiem Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. W Związku Bojowników o Wolność i Demokrację społecznie zaangażowany w pracach Wojewódzkiej Komisji Weryfikacyjnej, jest opiekunem Koła ZBoWiD w Brusach. Działa wśród młodzieży jako lektor. W środowisku byłych więźniów politycznych czynny od pierwszych dni wolności. Ostatnio współpracuje ze środowiskiem warszawskim b. więźniów Gross-Rosen w zakresie prac Komisji Historycznej i wydawnictwa "Przeżyliśmy Gross-Rosen". Jest autorem pracy pt. "Obozy koncentracyjne, miejsca tortur i zagłady nauczycieli bydgoskich", wydanej przez Związek Nauczycielstwa Polskiego w Bydgoszczy.

Za działalność niepodległościową, pracę zawodową i aktywność społeczną otrzymał: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Srebrny Krzyż Zasługi, Medal Zwycięstwa i Wolności, Medal Komisji Edukacji Narodowej, Złotą Odznakę Związku Nauczycielstwa Polskiego, Odznakę Bydgoszcz-Zasłużonemu Obywatelowi, Medal Pamiątkowy 30-lecia z okazji 35 rocznicy wyzwolenia Bydgoszczy w dowód uznania wybitnych zasług w dziele rozwoju miasta.

Zamieszkuje w Bydgoszczy. Nr archiwum Gross-Rosen 5.5.1.

Jan NOWAK
Radom, Gross-Rosen nr 16406,
Flossenbürg nr 88052

Jan Roman Nowak urodził się 4 sierpnia 1911 r. w Berlinie. W 1920 roku wraz z rodzicami wrócił do kraju do Jarocina, gdzie ojciec został zatrudniony jako pracownik PKP. W 1930 roku uzyskał świadectwo dojrzałości. Studia na Wydziale Prawno-Ekonomicznym Uniwersytetu Poznańskiego ukończył w 1937 roku uzyskując dyplom magistra nauk ekonomiczno-politycznych. Służbę wojskową odbył w Szkole Podchorążych w Zambrowie. Podporucznik rezerwy Wojska Polskiego.

Od 1937 roku zatrudniony w firmie handlowej K. Gregier jako zastępca szefa. Po kampanii wrześniowej 1939 r. w 55 p.p., po ucieczce z niewoli, przebywał w Generalnej Guberni w Radomsku, jako księgowy.

Do chwili aresztowania działał w podziemiu w W.Z.W. /a. in. organizuje z wynikiem pozytywnym, wyzwolenie uwięzionych w Radomsku/.

Od 1943 r. przebywał w więzieniu Radom, a następnie w obozach koncentracyjnych Gross-Rosen nr więźnia 16406. W lutym 1945 r. przekazany do obozu koncentracyjnego Flossenbürg, komando Leitmeritz nr więźnia 88052, a w marcu tegoż roku przekazany do obozu koncentracyjnego Bergen-Belsen. W maju 1945 r. uzyskał wolność. Wspomina o nim Mieczysław Mołdawa w książce Gross-Rosen obóz koncentracyjny na Śląsku. Wyd. Polonia.

Po powrocie do kraju, skierowany na Dolny Śląsk. Od 1945 r. do 1952 r. pracował w administracji przemysłowej. W szczególności: w 1945/46 w Zjednoczeniu Przemysłu Bawełnianego Lubań jako inspektor kontroli. Po likwidacji Zjednoczenia przeniesiony na to samo stanowisko w Zjednoczeniu Przemysłu Wełnianego w Jeleniej Górze. W 1948 r. po likwidacji tego Zjednoczenia, przeniesiony do Wrocławskich Zakładów Włókien Sztucznych na stanowisko dyrektora administracyjno-handlowego. W 1950 r. przeniesiony służbowo na analogiczne stanowisko w dyrekcji budowy "Celwiskozy" w Jeleniej Górze. Z uwagi na sprawy rodzinne, rezygnuje po dwóch latach z tej

pracy. W 1952 r. podejmuje pracę w Wojewódzkim Związku Gminnych Spółdzielni we Wrocławiu na stanowisku dyrektora. W 1958 r. w drodze konkurencji został zatrudniony jako zastępca dyrektora d/s amiatracyjno-handlowych w Dolnośląskich Zakładach Wytwórczych Maszyn Elektrycznych /M 5/ we Wrocławiu. Przez 7 lat przed śmiercią pracował w "Pro-Za-Met" jako kierownik jednego z działów.

Przez cały okres pracy zawodowej brał czynny udział w życiu społecznym: w resortowych związkach zawodowych, organizacjach społecznych. W 1969 r. zdobył II miejsce w pływaniu stylem klasycznym, był przewodniczącym Sekcji Oświaty Sanitarnej Społecznego Komitetu Walki z Gruźlicą we Wrocławiu.

Od pierwszych dni po wyzwoleniu utrzymywał więź koleżeńską ze środowiskiem b. więźniów politycznych hitlerowskich obozów koncentracyjnych. Przez szereg lat jest członkiem Zarządu Środowiska Wrocławskiego b. Więźniów Gross-Rosen i współpracuje ze środowiskiem warszawskim. Wiele inicjatywy przejawia w zakresie upamiętnienia miejsc związanych z martyrologią Polaków. Wygłasza wiele pogadanek, odczytów, opracował referaty na Zjazd grossroseniaków w Warszawie. Do ostatnich dni życia czynny społecznie pełnił funkcję wiceprezesa Zarządu Dzielnicowego Związku Bojowników o Wolność i Demokrację we Wrocławiu.

Odznaczony Medalem Zwycięstwa i Wolności, za pracę zawodową i społeczną otrzymał wiele nagród rzeczowych i dyplomów. Zmarł 12 marca 1971 r. Nr archiwum Gross-Rosen 5.47.10.

Jan OSSOWSKI

Poznań - "Dom Żołnierza", Żabikowo
nr 17694, Grosse-Rosen nr 58866
Fünfteichen

Jan Ossowski urodził się 10 stycznia 1913 roku w Odessie /ZSRR/. Wraz z rodzicami przyjechał do Polski i zamieszkał w Czechowicach-Dziedzicach. Po ukończeniu gimnazjum w Cieszynie, rozpoczął studia w Wyższej Szkole Budowy Maszyn i Elektrotechniki w Poznaniu, pracując zawodowo w Zakładach H. Cegielskiego w Poznaniu.

Działania wojenne we wrześniu 1939 roku przerywają dalszą naukę. Wraz z 3 Pułkiem Strzelców Podhalańskich przeszedł szlak bojowy zakończony w walkach pod Tomaszowem Lubelskim. Wzięty do niewoli ucieka z pociągu podczas transportu jeńców do obozu.

W styczniu 1940 roku rozpoczął pracę w Zakładach Cegielskiego, równocześnie stosując formy ruchu operu. Między innymi kolportaż gazetek, pomoc więźniem zatrudnionym w zakładach, sabotaże. Był członkiem organizacji sił zbrojnych "Polska Niepodległa" przyjmując pseudonim "Jacek" Komenda Okręgu VIII - Rejon "Kordoba".

W kwietniu 1944 roku przez pewien okres czasu przechowywał dwóch członków organizacji, poszukiwanych przez Gestapo. Po otrzymaniu "lewych" dokumentów wyjechali oni do Berlina i tam na skutek zdrady zostali aresztowani. Jan Ossowski został również aresztowany 23 czerwca 1944 roku w zakładzie pracy i przewieziony do Gestapo "Domu Żołnierza" w Poznaniu. W Żabikowie jako więzień nr 17694 oczekiwał wyroku. 21 sierpnia tegoż roku odtransportowano go do Grosse-Rosen, został więźniem nr 58866. Pracował na terenie obozu, jednak 16 listopada przewieziono go do Komenda Fünfteichen. Za próbę ucieczki skierowany zostaje do karnej kampanii "SK". 27 grudnia 1944 roku jako ciężko chory umieszczony zostaje na rewirze - uniknął dalszej ewakuacji. Cherzy na rewirze pozostawieni w obozie, wyzwoleni zostali przez wojska radzieckie - 20 lutego 1945 roku.

27 marca 1945 roku powrócił do Poznania, gdzie rozpoczął pracę w zakładach H. Cegielskiego - jako dyspozytor naprawy parowozów, równocześnie kończył przerwane przed wojną studia. Ukończył Wydział Mechaniczny, Oddział Konstrukcyjno-Energetyczny Szkoły Inżynierskiej w Poznaniu i uzyskał dyplom inżyniera-mechanika. Objął stanowisko kierownika Izby Pomiarów w Odbierze

Technicznym. W 1946 roku przeniesiony został służbowo do organizacji Zaodrzańskich Zakładów Budowy Mostów i Wagonów w Zielonej Górze na stanowisko kierownika Kontroli Technicznej. W 1947 roku powrócił do swej pracy w Zakładach Cegielnianych, a po reorganizacji zakładu objął stanowisko kierownika Centralnej Izby Pomiarów. W sierpniu 1969 roku został przeniesiony do Fabryki Silników Okrętowych. Uważając, że przeniesienie na kierownicze stanowisko w podległej komórce jest krzywdzące, odszedł z Zakładów Cegielnianych po 32 latach pracy. Resztę lat do przejścia na emeryturę w 1978 roku, poświęcił pracy pedagogicznej w szkolenictwie zawodowym w Zespole Szkół Mechanicznych im. Janke Kreskiego w Poznaniu.

Przez cały okres pracy dla rozwoju polskiej metalurgii, wiele czasu przeznacza na działalność społeczną w Związku Zawodowym Metalowców, Stowarzyszeniu Inżynierów i Techników Mechaników, był przewodniczącym podsekcji Metrologii Warsztatowej. Był też jednym z założycieli Ogniska Poznań-Grunwald i prezesem Ogniska Towarzystwa Krzewienia Kultury Fizycznej, przez pewien okres był prezesem Sekcji Łuczniczej Klubu Sportowego "Warta". Jest członkiem Związku Nauczycielstwa Polskiego. Aktywnie uczestniczy w inicjatywach podejmowanych przez Związek Bojowników o Wolność i Demokrację - sekretarz i współorganizator koła ZBoWiD Poznań Łazarz II B. Utrzymuje łączność ze środowiskiem b. więźniów politycznych - Komieja Historyczna w Wareszawie.

Otrzymał szereg dyplomów - wyróżnień - między innymi: Złoty Krzyż Zasługi, Odznakę Grunwaldu, Srebrną Odznakę Honorową Towarzystwa Krzewienia Kultury Fizycznej, Nagrodę II stopnia Ministra Oświaty i Wychowania - za wybitne osiągnięcia w pracy dydaktycznej i wychowawczej.

Zamieszkuje w Poznaniu. Nr archiwum Gress-Rosen 5.32.78.

Henryk POLAK
Legnica, Kocenau, Wrocław,
Gross-Rosen nr 61898, Gassen,
Buchenwald nr 134861 - Thekla

Henryk Polak urodził się 1 listopada 1924 r. w Kętach. W dniu 10 kwietnia 1940 r. został wywieziony na przymusowe roboty w Zakrzowie w woj. wrocławskim. Pracował w fabryce papieru /po 12 godzin na dobę/. W lipcu 1943 r. przez nieuwagę uszkodził silnik elektryczny, za co został aresztowany pod zarzutem sabotażu. Uwięziony w Legnicy, przebywał przez dwa miesiące w izolacji, po czym otrzymał wyrok skazujący na 9 miesięcy pobytu w obozie karnym. Wywieziony do obozu karnego w Kotzenau pracował przy wymianie torów kolejowych. W maju 1944 r. po odbyciu kary ponownie został skierowany do pracy w Zakrzowie. W lipcu 1944 r. skierowano go do kopania rowów przeciwczołgowych na terenie woj. wrocławskiego.

Po dwu tygodniach pracy nadarzyła się okazja ucieczki, z której skorzystał. W drodze do Polski został zatrzymany w pociągu i odesłany do Wrocławia do dyspozycji Gestapo. Po kilkunastu dniach otrzymał wyrok skazujący na pobyt w obozie koncentracyjnym.

W sierpniu 1944 r. został przetransportowany do Gross-Rosen. Otrzymał nr 61898. Wkrótce był wysłany transportem do komanda Gassen. Pracował tam w grupie elektryków przy budowie instalacji wysokiego napięcia wokół ogrodzenia obozu. W lutym 1945 r. zaliczony w transport ewakuacyjny do Buchenwaldu, do komanda Thekla pod Lipskiem, gdzie otrzymał nr 134861.

W kwietniu 1945 r. w czasie ewakuacji więźniów komanda Thekla, skorzystał z zamieszania wywołanego nalotem alianckim, zbiegł. Po kilkudniowej tułaczce w lasach dowiedział się, że teren ten jest już zajęty przez wojska radzieckie.

W czerwcu 1945 r. powrócił do kraju. 19 lipca 1945 r. rozpoczął służbę w organach bezpieczeństwa publicznego w Bieleku Białej. Przez dwa lata jednostka brała udział w likwidacji band reakcyjnego podziemia. W sierpniu 1950 r. zvolnił się na własne żądanie ze służby w Urzędzie Bezpieczeństwa Publicznego. Rozpoczął pracę w służbie cywilnej jako elektryk.

Pracował początkowo w Zakładach Aparatury Elektrycznej APENA w Bielsku Białej, następnie od października 1953 r. przeniesiono go do pracy w nowo powstającym Zakładzie Urządzeń Termoindukcyjnych w Czechowicach-Dziedzicach, na stanowisko monter-elektryka.

W 1959 r. ukończył kurs mistrzowski i objął stanowisko mistrza montażu. Był specjalistą przy budowie montażu i rozruchu pieców indukcyjnych przeznaczonych do topienia metali kolorowych i żeliwa w hutach na terenie kraju i za granicą. Jako pracownik Zakładów Urządzeń Hutniczych ZAM - Kęty po 25 latach pracy w 1977 r. przeszedł na rentę inwalidzką. Od 1981 r. jest emerytem.

Za działalność niepodległościową i pracę zawodową został uhonorowany Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Srebrnym Krzyżem Zasługi, honorową odznaką XXX-lecia PPR, odznaką Zasłużony dla Zakładów Urządzeń Hutniczych ZAM.

Zamieszkuje w Bielsku Białej. Nr archiwum Gross-Rosen 5.4.3.

Zygmunt Marian RAŁK
Pawlak, Gross-Rosen nr 2931 -
Dyhenfurt II
Zmarł w Gross-Rosen w lutym
1945 roku

Zygmunt Marian Rałk urodzony w Warszawie dnia 22 kwietnia 1922 r. W latach 1940/41 był uczniem Prywatnej Szkoły Handlowej w Otwocku. W latach 1941/42 uczęszczał do Obowiązkowej Szkoły Zawodowej nr IX w Warszawie przy Pl. Trzech Krzyży 8. W latach 1942/43 był uczniem Szkoły Budowlanej przy ul. Koszykowej 55. Jednocześnie pracował fizycznie w Zakładach "Skoda" w Warszawie przy ul. Złotej 68.

Był żołnierzem OW "KB" rejonu "Obroża", pseudonim "Mece-nes".

W dniu 12 czerwca 1944 r. na skutek denuncjacji hitlerowskiego agenta został aresztowany wraz z bratem przez Sicherheitspolizei pod zarzutem przynależności do antyhitlerowskiego ruchu oporu i osadzony na Pawliku. Przeżył ciężkie śledztwo w gmachu SiPo przy Al. Szucha. Mimo bicia i tortur nie przyznał się do winy. Sytuację taką ułatwiało brak jakichkolwiek dowodów winy, bowiem rewizja przeprowadzona przy aresztowaniu nie ujawniła żadnych obciążających materiałów. Mimo tego został skazany na pobyt w obozie koncentracyjnym z adnotacją "RU" oznaczającą, że jego wyjście z obozu jest niepożądane.

W dniu 5 lipca wraz z transportem więźniów został przewieziony do Gross-Rosen, gdzie otrzymał nr 2931. Początkowo przebywał na bloku 9, a następnie na skutek silnej temperatury wywołanej anginą został umieszczony na rewirze. Prawdopodobnie w sierpniu 1944 r. został wywieziony na komendę Dyhenfurt II. W połowie lutego 1945 r. w obliczu zbliżających się wojsk radzieckich zarządzone ewakuację więźniów Dyhenfurtu do Gross-Rosen. W czasie tej ewakuacji przeprowadzanej marszem pieszym zasłabł, na skutek czego był wieszony przez kolegów na sankach.

Dalsze jego losy nie są znane. Istnieje domniemanie, że zmarł lub został zabity w czasie drogi, albo też podzielił los więźniów rawiru w Gross-Rosen, których SS-mani wymordowali tuż przed wkroczeniem Armii Radzieckiej w lutym 1945 r.

Jego symboliczny grób, a także i ojca Jana zamordowanego w KL Auschwitz znajduje się na cmentarzu w Otwocku. Nr archiwum Gross-Rosen 1.8.17.4.

Stefan RĄCZKA
Kock, Radzyń, Lublin-Zamek,
Gross-Rosen nr 7108
Landeshut

Stefan Rączka urodził się 26 października 1921 roku w Anopolu powiatu radzyńskiego.

W okupację współdziałał z radzieckim oddziałem partyzanckim działającym w okolicznych lasach podlasia spełniając m.in. funkcję zwiadowcy i informatora o ruchach wojsk niemieckich. Aresztowany został 3 września 1942 roku i po krótkim areszcie w Kocku, odesłano go do dyspozycji Gestapo w Radzyniu. Po dwumiesięcznym śledztwie w więzieniu przewieziono go do Lublina i osadzono na Zamku, i oczekiwał wyroku. 20 lipca 1944 roku przybył transportem do Gross-Rosen. Utrzymał numer 7108 i po krótkim okresie kwarantanny odtransportowano go do filii obozu w Landeshut. Tam doczekał oswobodzenia przez Armię Radziecką.

Po wyzwoleniu powrócił do Warszawy a wkrótce wyjechał do Wrocławia, gdzie podjął pracę w Państwowej Fabryce Wagonów. Po ukończeniu w 1950 roku Państwowego Wyższego Kursu Techniczno-Pedagogicznego został służbowo przeniesiony na stanowisko nauczyciela w Technikum Pedagogicznym w Warszawie. Tutaj w 1953 roku ukończył Studium Nauczycielskie i pracuje nieprzerwanie do chwili obecnej w Technikum Nauczycielskim przy ul. Okopowej, szkoląc przyszłe kadry nauczycielskie.

Jest członkiem Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, przez wiele lat pełnił funkcję Sekretarza Podstawowej Organizacji Partyjnej i członka egzekutywy w Technikum. Społecznie zaangażowany w Związku Bojowników o Wolność i Demokrację oraz w środowisku warszawskim byłych więźniów Gross-Rosen. Zamieszkuje w Warszawie. Nr archiwum Gross-Rosen 5.1.17.15.

Edward ROGUSKI
Pawiak, Auschwitz nr 31269,
Gross-Rosen nr 2765,
Leitmeritz nr 88261

Edward Roguski, urodzony 20 stycznia 1908 r. w Warszawie, brał udział w wojnie we wrześniu 1939 r. w stopniu kaprala, w szeregach 84 pp, walczącego nad Wartą w okolicy Działoszyzna. Po zakończeniu działań wojennych uniknął niewoli. Po powrocie do Warszawy zgłosił się do swego zakładu pracy do Fabryki Aparatów Elektrycznych K. Szpotańskiego. Nawiązał kontakt ze Związkiem Walki Zbrojnej, zgrupowaniem "Unia", wkrótce został komendantem bojowej grupy przy Fabryce K. Szpotańskiego.

Po kilku akcjach bojowych, na skutek denuncjacji został aresztowany przez Geestapo w dniu 3 grudnia 1940 r. i przewieziony w Al. Szucha, a następnie na Pawiak. Po dwóch tygodniach od czasu aresztowania go, ocalała grupa konspiratorów wykonała wyrok śmierci na konfidencie o nazwisku Rząńca, o czym dowiedział się później na Pawiaku. Wiadomość ta ułatwiła mu późniejsze zeznania w Geestapo.

Na Pawiaku dostał się na funkcję elektryka konserwatora, co umożliwiło mu poruszanie się po całym terenie więzienia. Wtedy poprzez Wandę Wilczyńską nawiązał kontakt z dr Czuperską, zatrudnioną w szpitalu kobiecym. Stąd można było przesyłać "grypsy" między oddziałem kobiecym i męskim. W ciągu 17 miesięcy pobytu na Pawiaku był czterokrotnie wyreklamowany od wywózki do obozu. Po aresztowaniach wśród polskich strażników, nie udało się dalsze zabiegi chroniące jego od transportu. W dniu 18.04.1942 r. został przewieziony do obozu koncentracyjnego Auschwitz. Został więźniem numer 31269.

Po przepracowaniu około dwóch tygodni w komandzie "Buna-Werke" dostał się do komanda elektryków. W końcu maja 1942 r. dowiedział się o przygotowywanym transporcie więźniów do Gross-Rosen. W obawie przed wyrokiem śmierci, zgłosił się na ochotnika do tego transportu. 6 czerwca 1942 r. przybył do Gross-Rosen. Tu otrzymał numer 2765, przydzielony do pracy w komandzie Steinbruch /kamieniołom/. Następnie został zwerbowany do orkiestry obozowej uzyskał przydział do komanda elektryków.

15 lutego 1945 r. został ewakuowany do Leitmeritz a na-

stępnie do podoboju Flossenbürg, gdzie odzyskał wolność w dniu 8 maja 1945 r.

Po powrocie do Warszawy natychmiast zgłosił się do Komitetu Osiedleńczego miasta Warszawy na miasto Olsztyn. Po powrocie z Olsztyna do Warszawy zgłosił chęć wyjazdu do Państwowej Fabryki Odbiorników Radiowych w Dzierżoniowie, w której pracował 6 lat. Później pracował w Polekich Zakładach Optycznych w Warszawie, w Warszawskich Zakładach Radiowych "Rawa". Następnie przeniósł się do Warszawskich Zakładów Telewizyjnych, gdzie pracował 12 lat w Dziale Konstrukcyjnym Urządzeń Małoseryjnych. W każdym z ww. zakładów pracował społecznie, prowadząc zespoły muzyczne i śpiewacze.

Na skutek rozwijającej się choroby /gruźlica/ w 1970 r. został skierowany na rentę jako inwalida II grupy z zakazem pracy. Jest członkiem Związku Bojowników o Wolność i Demokrację, udziela się w pracy Środowiska byłych Więźniów Politycznych "Pawiaka", Środowiska b. Więźniów Gross-Rosen i Związku Inwalidów Wojennych.

Jest wieloletnim członkiem Komisji Historycznej Klubu Gross-Rosen w Warszawie i autorem opisu szopki Grossroseńskiej w Zeszytach 1 Tom I "Przeżyliśmy Gross-Rosen", omawiającego ostatnie święta Bożego Narodzenia w obozie.

Za działalność zawodową i społeczną otrzymał Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Medal Zwycięstwa i Wolności, Honorową Odznakę Opiekuna Miejsc Pamięci Narodowej.

Zamieszkuje w Warszawie. Nr archiwum Gross-Rosem 5.1.17.7.

Jan Maria ROSTWOROWSKI
Monachium, Wilno, Warezawa-Pa-
wiak, Gross-Rosen nr 26040
Zmarł w obozie 22 września
1944 roku

Jan Maria Rostworowski urodził się 3 października 1918 roku w Milejowie. Studiował na Uniwersytecie Warezawskim. Był dziennikarzem i znanym publicystą "Wieczoru Warezawskiego". W 1936 roku wyjechał do Berlina jako stały korespondent prasowy, a później przed wybuchem wojny był korespondentem w Rzymie.

We wrześniu 1939 roku już nie mógł powrócić do kraju, wyjechał więc do Francji i tam wstąpił ochotniczo do formującej się armii polskiej. Po ukończeniu szkoły podchorążych, w szeregach Brygady Podhalańskiej walczył w Norwegii, pod Narwikiem. Za okazane męstwo otrzymał Krzyż Walecznych. Po zajęciu Francji przez Niemców, drogą przez Pireneje i Madryt dotarł do wybrzeży Portugalii, skąd statkiem przedostał się do Anglii, gdzie służył w wojsku polskim. Pragnął walczyć w kraju. Ukończył specjalną szkołę służby wywiadowczej i dywersyjnej w Glasgow. 14 marca 1943 roku w nocy wylądował w kraju. Zrzutków przejęła placówka Armii Krajowej "Olcha" w rejonie Koniec-pola. Dowództwo Armii Krajowej w Warezawie powierzyło mu zadanie wywiadowcze w Niemczech. Będąc w podróży do Monachium został aresztowany i tam uwięziony.

W czasie śledztwa był przewieziony do Wilna, a później do Warezawy. Był więźniem poddany ścisłej izolacji w Alei Szucha i na Pawiaku. W maju 1943 roku powrócił sketowany z przesłuchania i zwierzył się, że jego sprawa jest przegrana, gdyż jest rozpracowany przez Gestapo. Nikogo nie wydał i teraz oczekuje na wyrok śmierci.

Jednak 28 marca 1944 roku z dużym transportem więźniów wysłano go do Gross-Rosen, gdzie otrzymał nr 26040. Przebywał na 5 bloku z grupą księży salesjanów i misjonarzy. Przydzielony do pracy w kamieniołomach pracował w Kunstkommmando przy wyrobach elementów budowlanych. 23 lipca 1944 roku w trzy dni po zamachu na Hitlera przeniesiono go z grupą więźniów na blok 19 do karnej kompanii, z której wydzielono tzw. "Sonder-kommando". Znęcanie się, praca ponad siły doprowadziły go do

ciężkiego zapalenia płuc. 22 września 1944 roku, pragnąc skończyć męczarnie dokonał samobójczego skoku z podestu kamienic-
łomu. W ciężkim stanie przeniesiono go na blok, a tam znany
ze swego okrucieństwa, sadyzmu i zbrodniczych poczynań bloke-
wy Kurt Vogel zdeptał go nogami na śmierć.

Leon Wanat w książce Apel Więźniów Pawiaka od strony 144
do 152 podał jego biografię oraz nazwisko jego jest upamięt-
nione na wszystkich tablicach "cichociemnych" w kilku war-
szawskich kościołach.

Nr archiwum Gross-Rosen 1.8.17.5.

Stefan RÓZAŃSKI
Radom, Auschwitz nr 50316,
Gross-Rosen nr 8521 -
Dyhenfürth I, Mauthausen
nr 19902 - Gusen II

Stefan Rózański urodził się 30 sierpnia 1911 r. w Kociołkach, powiat kozienicki. Przed wojną pracował przy wyrębie lasów w nadleśnictwie Pionki. Politycznie był zaangażowany w Polskiej Partii Socjalistycznej, pełniąc funkcję sekretarza Koła w Kociołkach. Brał udział w wojnie obronnej 1939 r. w 15 p.p. z Dębłina. Walczył pod Wieluniem, nad Uzdanką, na przedpolach Łodzi, a następnie wraz ze zgrupowaniem wojsk gen. Thome przebił się przez Skierniewice do Modlina, gdzie walczył jako podoficer w obronie Twierdzy, do kapitulacji. Wzięty do niewoli, uciekł z obozu w Ełku i już w grudniu 1939 r. powrócił do Kociołków. Wstąpił do Związku Walki Zbrojnej i został dowódcą zgrupowania "Jałowiec".

W dniu 9 lipca 1942 r. został zdekonspirowany i po ciężkim śledztwie na Gestapo radomskim, 21 lipca 1942 r. wywieziono go do obozu koncentracyjnego w Auschwitz. Jako więzień nr 50316 przebywał na blokach 11, 15, 5, 18 i na rewirze. Tam otrzymywał zastrzyki, po których stan zdrowia się pogarszał. Znajomy lekarz z Garbatki dr Chojnacki ułatwił mu wyjście z rewiru. 12 marca 1943 r. wyjechał z transportem do Gross-Rosen, otrzymał nr 8521.

Około 15 kwietnia tegoż roku wysłany zostaje w daleki transport do pracy w komando Dyhenfürth I. Tam pracował przy napełnianiu pocisków artyleryjskich i bomb gazami trującymi. Poddawany był badaniom w komorze gazowej. 21 stycznia 1945 r. komando ewakuowano do Gross-Rosen. 10 lutego z dużym transportem ewakuacyjnym wysłano go do Mauthausen. Otrzymał nr 19902. Przebywał na komando Gusen II, pracując w podziemnej fabryce samolotów.

5 maja 1945 r., wyzwolony zostaje przez wojska amerykańskie. W czerwcu 1945 r. powrócił do kraju.

Jako młody działacz Związku Walki Młodych był przewodniczącym ZWM w gminie Pogódki, powiatu Kościerzyna i równocześnie komendantem Przyposobienia Wojskowego. W 1947 r. wyjeżdża do Kozienic i pracuje w Zakładach Chemicznych Pionki. W latach 1971 do 1981, tj. do przejścia na emeryturę, jako ślusarz bry-

gadziasta pracował w Zakładach Mięsnych w Gdańsku. Był ławnikiem Sądu Wojewódzkiego.

Od pierwszych dni wolności czynny jest w organizacji kombatanckiej i Polekiego Związku b. Więźniów Politycznych, a obecnie w Związku Bojowników o Wolność i Demokrację. Odznaczony medalem za udział w wojnie obronnej 1939 roku.

Zamieszkuje w Pruszczu Gdańskim. Nr akt archiwum Groes-Rosen 5.10.6.

[The following text is extremely faint and largely illegible. It appears to be a detailed biographical or archival entry, possibly a continuation of the information on the previous page. It contains several paragraphs of text, some of which are partially legible, such as "W dniu 12 kwietnia 1917 r. w rodzinie...", "W dniu 12 kwietnia 1917 r. w rodzinie...", "W dniu 12 kwietnia 1917 r. w rodzinie...", "W dniu 12 kwietnia 1917 r. w rodzinie...".]

Jan SADZISZ
Łódź-Sterlinga,
Gross-Rosen nr 46688,
Sachsenhausen nr 86435

Jan Sedzisz urodził się 11 listopada 1897 roku w Radomsku. W 1921 roku rozpoczął pracę w Pabienickiej Fabryce Mebli Biurowych jako stolarz, równocześnie był działaczem społeczno-politycznym jako członek Polskiej Partii Robotniczej i Związku Zawodowym Przemysłu Drzewnego. Zmobilizowany 20 sierpnia 1939 roku, z 10 Pułkiem Artylerii z Łodzi brał udział w wojnie obronnej 1939 roku. Do 27 września 1939 roku walczył w obronie Warszawy, a po kapitulacji wrócił do Pabianic i rozpoczął działalność w ruchu oporu w Związku Walki Zbrojnej, a później w Armii Krajowej. Był dowódcą drużyny wydzielonej do akcji wywiadowczej oraz zbierania i magazynowania broni w Oddziałach Wojskowej Służby Ochrony Powstania.

Podejrzany o działalność niepodległościową został aresztowany w dniu 11 listopada 1943 roku, a więc w dniu urodzin, mając 47 lat i do kwietnia 1944 roku był więziony na ul. Sterlinga w Łodzi, skąd wywieziono go transportem do Gross-Rosen. Tam otrzymał nr 46688. Dnia 3 lipca 1944 wysłany w dalszy transport przybył do Sachsenhausen, gdzie jako więzień nr 86435 przebywał do ewakuacji obozu. Dnia 21 kwietnia 1945 roku transport ewakuacyjny wyruszył w stronę Hamburga. Z grupą kilku kolegów uciekł z transportu i dotarł do Szwerina, gdzie spotkał się z Armią Amerykańską. Przez pewien czas przebywał w Lubee i 10 grudnia 1945 roku powrócił do kraju.

Po powrocie podjął pracę w Pabienickiej Fabryce Mebli Biurowych. W pracy zawodowej był cenionym brygadziestą i organizatorem. W 1952 roku otrzymał tytuł "Przodownika Pracy". Społecznie zaangażowany był w działalności Związków Zawodowych, był członkiem Samorządu Zakładu. Przez wiele lat był aktywnym członkiem Związku Łowieckiego oraz przez kilkanaście lat był Przewodniczącym Komitetu Blokowego i zasłużonym działaczem Frontu Jedności Narodu. Od pierwszych dni powrotu do kraju był działaczem i współzałożycielem Polskiego Związku b. Więźniów Politycznych w Pabianicach, a po zjednoczeniu działaczem Związku Bojowników o Wolność i

Demokrację. Pełniąc funkcję członka Zarządu, pracował społecznie w Komisji Weryfikacyjnej, Socjalno-Bytowej i innych. Utrzymywał kontakt ze środowiskiem b. więźniów Gross-Rosen w Warszawie, brał udział w uroczystościach odsłonięcia tablicy pamiątkowej w kościele Wszystkich Świętych na Placu Grzybowskim w Warszawie w 1980 roku.

Za działalność niepodległościową, i pracę zawodową i społeczną otrzymał: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Medal za Warszawę, Medal Zwycięstwa i Wolności, Odznakę Grunwaldu, Brązowy Medal za Zasługi w Realizacji Zadań Polskiego Łowiectwa.

Zmarł 27 lipca 1981 roku w Pabianicach. Nr archiwum Gross-Rosen 5.24.9.

Jerzy SITKO
Pruszków, Gross-Rosen
nr 59723 - Gablonz

Jerzy Sitko urodził się 19 czerwca 1928 roku w Zawierciu. Uczeń od 1941 roku brał udział w harcerskim ruchu oporu w Szarych Szeregach używając pseudonim "Franek". Początkowo był zastępowym później drużynowym i działał na terenie Włoch koło Warszawy. Prowadził akcje małego sabotażu na terenie Włoch i Warszawy; kolportaż prasy podziemnej, rozklejanie ulotek i plakatów antyhitlerowskich, przenoszenie broni i amunicji, oraz łączność ze zgrupowaniem w Puszczy Kampinoskiej. Tam przeszedł szkolenie bojowe.

We wrześniu 1944 roku w wyniku przymusowej deportacji mężczyzn z Włoch skierowany został do obozu przejściowego w Pruszkowie, następnie z transportem powstańców warszawskich 18 września 1944 roku przewieziony został do Gross-Rosen. Jako więzień nr 59723 przebywał na blokach 9, 6 i 11, a następnie w listopadzie 1944 roku przesłany do komanda Gablonz. Do czasu wyzwolenia pracował tam w zakładach przemysłu zbrojeniowego Zeiss-Werke. Należał do konspiracyjnej grupy sabotażu fabrycznego.

Wyzwolony 8 maja 1945 roku już 15 maja powrócił do Warszawy. Uzupełnia wykształcenie równocześnie pracując w Wydziale Kultury Warszawskiej Rady Związków Zawodowych. Od 1950 roku przeniósł się wraz z rodzicami do Katowic i tam również pracuje w Wojewódzkiej Radzie Związków Zawodowych. Od 1953 roku przeniesiony został do pracy w Komitecie ds. spraw Radia. W Rozgłośni Katowickiej obejmował stanowisko redaktora, kierownika redakcji audycji masowych i rozrywkowych oraz naczelnika wydziału planowania i wykonania programu. Z chwilą powołania Stacji Telewizyjnej przez dziesięć lat prowadził dział audycji rozrywkowych. Od 1973 roku powrócił do Polskiego Radia i jest spikerem Rozgłośni Katowickiej.

Od pierwszych dni powrotu do kraju czynny społecznie. Początkowo w organizacji Sekcji Młodzieżowej Polskiego Związku b. Więźniów Politycznych we Włochach, obecnie w ra-

mach Związku Bojowników o Wolność i Demokrację organizuje duże imprezy artystyczne, zwiększając w ten sposób fundusz społeczny dla kombatantów. Jest od wielu lat ławnikiem Sądu Wojewódzkiego, oraz współpracuje ze Związkiem Harcerstwa Polskiego jako redaktor gazety harcerskiej.

Za działalność niepodległościową, pracę zawodową i aktywność społeczną posiada odznaczenia: Złoty i Srebrny Krzyż Zasługi, Medal za Warszawę, Medal Zwycięstwa i Wolności /dwukrotnie/, Medal Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich za 25 lat pracy w dziennikarstwie, Złotą i Srebrną Odznakę Zasłużonego dla Rozwoju Województwa Katowickiego, Honorową Odznakę Komitetu do spraw Radia i Telewizji.

Zamieszkuje w Katowicach. Nr archiwum Grosse-Rosen 5.14.3.

Medard SMEKTAŁA

Zakopane - "Palace", Caputh, Belzig,
Lisau, Berlin "Alex", Bereiswalde -
"Alekt", Krzemieniec, Równe, Królewiec
- Schicht Werke, Warszawa - ul. Długa,
Łódź - Radegesch, Hechenbröck, Lublin
- Zamek, Warszawa - Rakowiecka - Aleja
Szucha, - Pawiak, Gress-Resen nr 12583 -
Fünfteichen, Sztum, Gdańsk - Mackau

Medard Smektała urodził się 14 maja 1925 roku w Krzeszynie. Zamieszkiwał z rodzicami w Krzemieńcu Wołyńskim. Był uczniem gimnazjum Mechanicznego Polskiego Towarzystwa Oświaty w Brześciu n/Bugiem. Wybuch wojny we wrześniu 1939 roku uniemożliwił mu naukę.

W oddziale służby pomocniczej Przysposobienia Wojskowego na terenie IV Białego Broni Pancernej brał udział w wojnie obronnej do kapitulacji twierdzy i wkroczenia wojsk niemieckich. W grudniu 1939 roku przedostał się do Warszawy i tu odzyskał kontakt z rodzicami, którzy wcześniej wyjechali z Krzemieńca. Nawiązał kontakt z harcerskim ruchem operu. Przydzielony do zgrupowania "Wawer" w oddziałach Małego Sabotażu, którym dowodził harcmistrz Jerzy Caufala. Otrzymał pseudonim "amyk". Z inicjatywy starszego brata - Zbigniewa - również harcerza, latem 1940 roku podjęli obaj decyzję wyjazdu z kraju do Francji z zamiarem wstąpienia do Armii Polskiej. Niestety obaj zostali zatrzymani przy przekroczeniu granicy w Zakopanem. Po wstępnych śledztwach w Gestapo w "Palace" obaj zostali skazani na roboty przymusowe w Niemczech. Na punkcie zbornym, organizującym transport, korzystając z nieuwagi straży - obaj szczęśliwie uciekli. Nie mając pieniędzy pieszo detarli ponownie do Warszawy. I tutaj w sierpniu 1940 roku zostaje schwytany na jednej z ulicznych łapanek i umieszczony w punkcie zbornym wyjezdowym na roboty przy ul. Skaryszewskiej. Próbuje ucieczki bez powodzenia. Wyjechał z transportem do Berlina i tam otrzymał przydział pracy w Zakładach Tkałniczych w Caputh k/Peczdamu. Po trzymiesięcznym niewolniczym okresie pracy udaje mu się zbiec i chce wrócić do Warszawy. Jednak w początkach 1941 roku zostaje zatrzymany po raz trzeci. Odetawiony jest ponownie do Niemiec i otrzymuje przydział pracy w gospodarstwie ogrodniczym w Belzig an Gramsee. Jest tu nieludzko traktowany, więc zgłasza się do Urzędu Pracy w Bylitz i otrzymuje nowe skierowanie do gospodarstwa rolnego w Lisau. W maju 1941 roku podejmuje decyzję następnej ucieczki i szczęśliwie dociera do Warszawy. Już w czerwcu ponownie zostaje zatrzymany i wysłany etapami do Berlina. Umieszczone go

w więzieniu "Alex" na Alexanderplatz. Tym razem otrzymał przydział pracy w zakładach zbrojeniowych "Alekt" w Berlin-Borsigwalde. Tu został pomocnikiem robotnika w hali montażu części. I ponownie zimą 1942 roku udaje mu się ucieczka i powrót do Warszawy. Obawiając się wpadki wyjeżdża do Krakowa. Pracuje przez pewien czas jako chłopiec hotelowy w prywatnym domu noclegowym Fischera. Policja niemiecka i tu zaczyna się nim interesować, więc z Krakowa udaje się w rodzinne strony do Krzemieńca. W Krzemieńcu rozpoznany przez znajomego Ukraińca zostaje wydany w ręce władz niemieckich. Więziony początkowo jest w Krzemieńcu, lecz zimą 1942 roku odstawiony do więzienia w Równym i postawiony przed sądem specjalnym pod zarzutem kilkakrotnych ucieczek z przymusowych robót w Niemczech. Otrzymał wyrok pół roku więzienia i skierowanie do obozu pracy. Wiosną 1942 roku przesłano go do Królewca i tam w obozie dla młodocianych obcekrajowców przy stoczni Schicht-Werke budującej łodzie podwodne zaczął pracować. Obóz ten miał charakter szkoły zawodowo-mechanicznej przygotowującej młodych fachowców z różnych podbitych krajów dla przemysłu zbrojeniowego Rzeszy. W początkach września 1942 roku podjął próbę ucieczki, która tym razem nie powiodła się. Został aresztowany na dworcu w Poznaniu i odstawiony do Gestapo w Królewcu. Powrócił do obozu osadzony w obozowym areście, a rano i wieczorem stał z powieszoną na szyi tablicą "Ich bin wieder da". Wśród wartowników pilnujących więźniów znalazł się młody Ślązak, który pomógł mu uciec z aresztu. Tym razem częściowo pieszo, koleją dotarł do Warszawy. Powziął zamiar przejść do oddziałów leśnych Armii Krajowej, lecz w drodze na punkt kontaktowy został zatrzymany przez żandarmerię. Po przesłuchaniach przewieziony został do więzienia na ulicy Długiej, a następnie przez Radegesch w Łodzi odesłany zostaje do Królewca. Po przesłuchaniach w grudniu 1942 roku odesłano go do Przymusowego Obozu Pracy w Hechenbrück /Prusy Wechodnie/. Pracuje w warsztacie ślusarskim. W marcu 1943 roku przewieziono go do aresztu policji w Królewcu, a pod koniec kwietnia tegoż roku - etapami poprzez więzienia na Zamku w Lublinie do Warszawy. Przebywa w więzieniu mokotowskim, skąd zostaje zwolniony w październiku 1943 roku, dzięki staraniom rodziny i przyjaciół. Jednak już w marcu 1944 roku zostaje aresztowany przez warszawskie Gestapo i po licznych przesłuchaniach na Szucha przewieziono go na Pawiak. Po kwarantannie na Oddziale VII przebywał w izolacie na Oddziale I. W lipcu 1944 roku wyczytany został do transportu przeznaczonego do Stutthoffu. Jednak ten transport nie odjechał. Dopiero 30 lipca dołączone go do ostatniego transportu ewakuacyjnego z Pawiaka do Gross-Rosen. Transport do Gross-Rosen przybył 4 sierpnia. Został więźniem nr 12583. W początkach września odjechał do pracy na Komande Fünftleichen. W grudniu 1944 roku na wezwanie wydziału politycznego odstawiono go etapami przez Wrocław, Sztum do Gdańska. W czasie transportu ciężko zachorował i przebywał na izbie chorych w więzieniu sztumskim. W lutym 1945 roku przywieziono go do obozu pracy Gdańsk-Mackau, więźniowie pracowali przy odgruzowywaniu miast po nalotach alianckich i przy kopaniu rowów przeciwczołgowych. W końcu marca 1945 roku udaje mu się ostatnia już ucieczka w okolice Pelplina. Po kilku dniach ukrywania się zostaje oswobodzony przez wojska radzieckie.

Gdy przybył do oswoobodzonej Warszawy nikogo z rodziny nie odnalazł. Zamieszkał w Józefowie k/Warszawy. Pracował początkowo w Zarządzie Powiatowym Związku Walki Młodych w Otwocku, później w Związku Młodzieży Polskiej w charakterze kierownika organizacyjnego Komitetu Powiatowego ZMP w Otwocku.

Po ukończeniu kursu zawodowego dla kierowców samochodowych i traktorzystów przeniesiony do pracy w Państwowych Ośrodkach Maszynowych. Uzpełnia swoje wykształcenie uzyskując tytuł technika mechanizacji rolnictwa. Był instruktorem spadachronowym i propagandowym lotnictwa w Aeroklubie Opolskim. Po ukończeniu Studium Techniki Organizatorskiej przeszedł do pracy w budownictwie. Był kierownikiem sekcji postępu technicznego oraz specjalistą d/s postępu technicznego. Aktualnie zatrudniony w Zakładzie Usługowo-Remontowym KS Górnik w Wałbrzychu w charakterze mistrza grupy robót.

Przez cały okres pracy zawodowej czynny społecznie. Jest działaczem Stronnictwa Demokratycznego oraz aktywistą Ligi Obrony Kraju Polskiego Związku Inżynierów i Techników Budownictwa.

Uczestniczy w inicjatywach podejmowanych przez Związek Bojowników o Wolność i Demokrację oraz utrzymuje stałą więź koleżeńską w środowisku b. więźniów Gross-Reesen okręgu wałbrzyskiego. Nr archiwum Gross-Reesen 5.45.13.

Jan ŚWIDERSKI
Działdowo, Olsztyn, Poznań,
Warszawa-Daniłowiczowska, Wrocław,
Gross-Rosen Nr 17958, Dora
Bergen-Belsen

Jan Świdorski urodzony 24 lutego 1924 roku w Różanie n/N. W 1940 roku został wywieziony do robót przymusowych. Za sabotaż gospodarczy aresztowany w 1942 roku i więziony w Działdowie, Olsztynie, Poznaniu, Warszawie i Wrocławiu. W lutym 1944 roku wysłany do Gross-Rosen, otrzymał nr 17958 a następnie do Dory, poczem ewakuowany do Bergen Belsen. Tam doczekał wolności.

Po powrocie do kraju rozpoczął naukę i pracę zawodową. Był pełnomocnikiem pierwszej akcji zniwnej w pow. Nidzica. Odbył służbę wojskową i wraz z jednostką brał udział w likwidacji band na Podhalu. Odszedł w stan spoczynku w stopniu majora. Członek Polskiej Partii Robotniczej, następnie Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. Aktywnie uczestniczył w życiu politycznym na terenie woj. olsztyńskiego. Pełnił szereg odpowiedzialnych funkcji w instancjach partyjnych PPR i PZPR. Był przewodniczącym Prezydium Rady Narodowej, a później dyrektorem wielu zakładów. Społecznie zaangażowany w działalność Ligi Przyjaciół Żołnierza, a obecnie w Lidze Obrony Kraju. Pełni funkcję prezesa zarządu powiatowego w Iławie, jest członkiem zarządu Wojewódzkiego w Olsztynie i członkiem plenum Zarządu Głównego Ligi Obrony Kraju w Warszawie. Obecnie na emeryturze. Aktywnie uczestniczy w pracach w Związku Bojowników o Wolność i Demokrację oraz Związku Inwalidów Wojennych.

Za działalność niepodległościową, pracę zawodową i społeczną uhonorowany jest Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Srebrnym i Złotym Krzyżem Zasługi, Brązowym i Srebrnym Medalem Za Zasługi dla Obronności Kraju, Medalem Zwycięstwa i Wolności, Odznaką 1000-lecia Państwa Polskiego, Złotą Odznaką za Zasługi dla Warmii i Mazur, Złotą Odznaką za Zasługi dla Morza, Srebrnym Medalem Zasłużony dla Pożarnictwa, Odznaką Ligi Obrony Kraju.

Zamieszkuje w Iławie Nr archiwum 5.26.3.

Stanisław WĄDOŁOWSKI

Piotrków Tryb., Sachsenhausen -
nr 28111, Gross-Rosen nr 28111,
Sachsenhausen nr 28111

Stanisław Wądołowski urodził się 16 listopada 1909 roku we wsi Rzędziany. Po ukończeniu gimnazjum w Białymstoku odbył służbę w Szkole Podchorążych Rezerwy Lotnictwa w Dęblinie i w 5 pułku lotniczym w Lidzie. Rozpoczął studia w Politechnice Warszawskiej na Wydziale Geodezji i Kartografii. Jako student był członkiem Organizacji Towarzystwa Młodzieży Uniwersytetów Robotniczych "OMTUR" i Polskiej Partii Socjalistycznej.

We wrześniu 1939 roku wybuch drugiej wojny światowej przerywa mu studia. W kampanii wrześniowej walczył w 5 pułku lotniczym jako pilot podporucznik. 13 września zestrzelony, wzięty do niewoli. Zdeżał uciec z obozu jeńców wojennych i od listopada tegoż roku przebywa w Piotrkowie Trybunalskim. Tutaj nawiązał kontakt z ruchem operu Związku Walki Zbrojnej i organizował akcję przerzutu młodzieży przez Słowację i Węgry do Armii Polskiej we Francji. 15 czerwca 1940 roku na skutek denuncjacji siatki nastąpiły w Piotrkowie Trybunalskim liczne aresztowania, które nie ominęły Stanisława Wądołowskiego. Przebywał w więzieniu piotrkowskim i przechodził ciężkie badania na Gestapo. Z grupy 66 aresztowanych, 29 rozstrzelano, a pozostałych 37 przekazano wyrokiem do obozu koncentracyjnego Sachsenhausen. Otrzymał nr 28111. 2 sierpnia 1940 roku wysłany zostaje transportem w grupie stu więźniów do Gross-Rosen, wówczas filia obozu Sachsenhausen. Był to pierwszy transport więźniów do Gross-Rosen. Okres bardzo ciężki dla więźniów, ponieważ obóz dopiero rozpoczynał swoją budowę. Z grupą chorych odesłano go ponownie do Sachsenhausen, gdzie pracował w ciężkich komandach roboczych "Tongrube" - kopalnia gliny, "kanal komando" - wyładunek barrek, jednak w 1943 roku przeniesiono go do komanda "Baubüro" i tam jako mierniczy przepracował już do wyzwolenia. W końcu 1944 roku mając możliwość poruszania się po terenie obozu i magazynach a nawet na zewnątrz obozu, współdziałał z konspiracyjnym ruchem operu im. "Rote Milfe", spowodowało to w 1944 roku śledztwo, w wyniku którego otrzymał karę powieszenia przez godzinę na słupku i chłostę 25 batów. Tortury pozostały u niego stałe kalectwo. Wyzwolony 21 kwietnia 1945 roku

podczas marszu ewakuacyjnego - przez wojsko amerykańskie.

W 1945 roku przybył do Łodzi i tu rozpoczął pracę jako geodeta w Urzędzie Wojewódzkim, równocześnie ukończył rozpoczęte przed wojną studia na Politechnice Warszawskiej i w 1950 roku uzyskał dyplom magistra inżyniera geodety. Będąc naczelnym dyrektorem Wojewódzkiego Biura Geodezji i Terenów Rolnych w Łodzi, w 1975 roku przeszedł na emeryturę.

Przez cały okres czynny społecznie. Jest członkiem Wojewódzkiego Komitetu Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, Prezydium Zarządu Wojewódzkiego Związku Bojowników o Wolność i Demokrację, Głównej Komisji Rewizyjnej ZBoWiD w Warszawie i przewodniczący Wojewódzkiej Komisji Rewizyjnej Związku Bojowników o Wolność i Demokrację w Łodzi. Jest członkiem prezydium Wojewódzkiej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Łodzi, kieruje zespołem Kartograficznych Wydawnictw. Opracowuje aktualnie mapę pt. "Łódź w latach 1939-1945 - polityka eksterminacyjna okupanta".

Posiada odznaczenia: Krzyż Kawalerski 'Orderu Odrodzenia Polski, Złoty i Srebrny Krzyż Zasługi, Medal Dziesięciolecia i Trzydziestolecia Polski Ludowej, Medal Zwycięstwa i Wolności, Odznakę Grunwaldu, Medal za Zasługi dla Obronności Kraju, Honorową Odznakę Miasta Łodzi, Honorową Odznakę Województwa Łódzkiego, Złotą i Srebrną Honorową Odznakę Naczelnej Organizacji Technicznej, Złotą Odznakę Ministra "Za zasługi w Dziedzinie Geodezji i Kartografii.

Zamieszkuje w Łodzi, Nr archiwum Gross-Rosen 5.24.31.